

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**ALBERT GAŠI
MENTOR: RED. PROF. DR. LOJZE SOČAN**

**BOLONJSKI PROCES – PROCES VKLJUČEVANJA SLOVENSKEGA SISTEMA
IZOBRAŽEVANJA REDU EU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	5
1. UVOD	6
1. 1 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	8
1. 2 HIPOTEZA	9
1. 3 UPORABLJENA METODOLOGIJA	9
1. 4 DRUŽBA ZNANJA.....	9
2. BOLONJSKI PROCES	12
2. 1 Dokumenti, ki so privedli do bolonjskega procesa	13
2. 1. 1 MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM	13
2. 1. 2 LIZBONSKA KONVENCIJA – KONVENCIJA O PRIZNAVANJU VISOKOŠOLSКИH KVALIFIKACIJ EVROPSКИH REGIJ	15
2. 1. 3 SORBONSKA DEKLARACIJA	15
2. 2 Pomembni dokumenti Bolonjskega procesa	16
2. 2. 1 BOLONJSKA DEKLARACIJA	16
2. 2. 2 SPOROČILO IZ SALAMANCE.....	18
2. 2. 3 ŠTUDENTSKA DEKLARACIJA IZ GÖTEBORGA.....	19
2. 2. 4 LIZBONSKA STRATEGIJA	21
2. 2. 5 PRAŠKI KOMUNIKE – EVROPSKEMU VISOKOŠOLSKEMU PROSTORU NAPROTI.....	22
2. 2. 6 GRAŠKA DEKLARACIJA.....	25
2. 2. 7 BERLINSKE KOMUNIKE	25
2. 3 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POGLAVJA O BOLONJSKEM PROCESU.....	28
3. SLOVENSKA ZAKONODAJA NA PODROČJU VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA	30
3. 1 ZAKON O VISOKEM ŠOLSTVU RS	30
3. 1. 1 SPREMEMBE IN AMANDMAJI ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU	33
3. 2 NACIONALNI PROGRAM VISOKEGA ŠOLSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE ...	33
3. 3 ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU (ZViS-D)	34
3. 3. 1 NOVA STRUKTURA ŠTUDIJA	35
3. 3. 2 PRILOGA K DIPLOMI	36
3. 3. 3 KREDITNI SISTEM.....	37
3. 3. 4 VSEŽIVLJENSKO IZOBRAŽEVANJE.....	39
3. 3. 5 EVROPSKA DIMENZIJA	40
3. 3. 6 NOSTRIFIKACIJA.....	41
3. 3. 7 FINANCIRANJE ŠTUDIJA	42
3. 3. 8 MOBILNOST.....	44
3. 3. 9 KAKOVOST V IZOBRAŽEVANJU	45
3. 4 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POGLAVJA O SLOVENSКИ ZAKONODAJI NA PODROČJU VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA	48

4. ZAPOS LJIVOST DIPLOMANTOV V RS.....	49
4. 1 POTREBNE SPREMEMBE V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU	49
4. 2 DIPLOMANTI IN TRG DELOVNE SILE	50
4. 2. 1 ZNANJE – KAKŠNA JE POT DO ZAPOS LITVE.....	50
4. 2. 2 DELOVNE IZKUŠNJE	51
4. 3 SPREMENJENE OKOLIŠ ČINE IN TRENDI NA TRGU DELOVNE SILE	52
4. 3. 1 DEMOGRAFSKE OCENE.....	52
4. 3. 2 OD IZOBRAŽEVANJA PROTI TRGU DELOVNE SILE	52
4. 4 IZOBRAŽEVANJE – STRATEGIJA ZA OBVLADOVANJE TVEGANJ	54
4. 5 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POG LAVJA O ZAPOS LJIVOSTI DIPLOMANTOV V RS	54
5. ZAKLJUČEK.....	56
6. VIRI.....	59
6. 1 PRIMARNI VIRI	59
6. 2 SEKUNDARNI VIRI.....	61

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

- m: milijonov
- B: milijard
- RS: Republika Slovenija
- UL: Uradni list
- UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
- ECTS: European Credit Transfer System (Evropski kreditni sistem)
- EU: European Union (Evropska unija)
- ESIB: National Unions of Students in Europe (Združenje nacionalnih organizacij študentov v Evropi)
- EUA: European University Association (Evropsko združenje univerz)
- BFUG: Bologna follow-up group (Skupina za spremljanje bolonjskega procesa)
- EURASHE: European Association of Institutions in Higher Education (Evropsko združenje institucij visokošolskega izobraževanja)
- NARIC: National Academic Recognition Information Centres (Nacionalni informacijski centri za akademsko priznavanje)
- ENIC: European Network of Information Centres (Evropska mreža informacijskih centrov)
- ENQA: European Network for Quality Assurance (Evropska mreža organizacij za zagotavljanje kakovosti)
- CEEPUS: Central European Exchange for University Students Program (Izmenjava visokošolskih študentov Centralne Evrope)
- EVP: Evropski visokošolski prostor
- ERP: Evropski raziskovalni prostor
- ZViS-A, ZViS-B, ZViS-C, ZViS-D: Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu
- IMD: International Institute for Management Development (Mednarodni inštitut za uravnavanje razvoja)
- CRE: Association of European Universities (Združenje evropskih univerz)
- EUREC: Confederation of European Union Rectors' Conferences (Konfederacija rektorskih konferenc Evropske unije)

1. UVOD

»Harmonija je smoter orkestra, v katerem nekateri igrajo na bobne, drugi na trobento, klavir ali violino. Vsak igra svoj instrument, vsak igra drugačno partituro, toda tu je harmonija. Vendar pa nihče med nami ne želi izgubiti identitete in zavreči je treba vsak poskus, da bi izdelali Evropo tako, da bi narode kar povozili.«

Claude Allegre¹

Sedanje globalno razvojno okolje ni v skladu z razvojnimi interesi večine človeštva. Tako imenovani `tržni in finančni fundamentalizem`² vodi sedanji svet v neravnovesje in razkroj. Ta temelji na teoriji popolne ekonomske svobode, kot osnovnemu vzvodu razvoja. Je najbolj agresivna oblika sodobnih tehnoloških, ekonomskih in družbenih norm globalizacije, ki ga visoko razvite države z eno milijardo prebivalstva postavljajo kot osnovo sodobnega razvoja sebi in ostalemu svetu. Ta sistem vse bolj ogroža tehnološko, okoljsko, družbeno in ekonomsko ravnovesje sedanjega sveta, saj ne vključuje samodejnih vzvodov za razvojno dohitevanje manj razvitega sveta, temveč povečuje informacijske, gospodarske in družbene razlike med razvitimi in nerazvitimi, ter s tem ogroža skladen globalni razvoj. (Sočan, Krisper, Medica, Sočan, 2004: 5)

Zaradi izjemnih dosežkov v zadnjih letih postaja preoblikovanje Evrope za Unijo in njene državljane čedalje konkretnejša in pomembnejša resničnost. Pričakovane razširitve in poglobljanje stikov z drugimi evropskimi državami ji dajejo še širše razsežnosti. Priča smo, kako se velik del političnega in akademskega sveta ter javnost vse bolj zavedata, da je treba oblikovati popolnejšo Evropo.

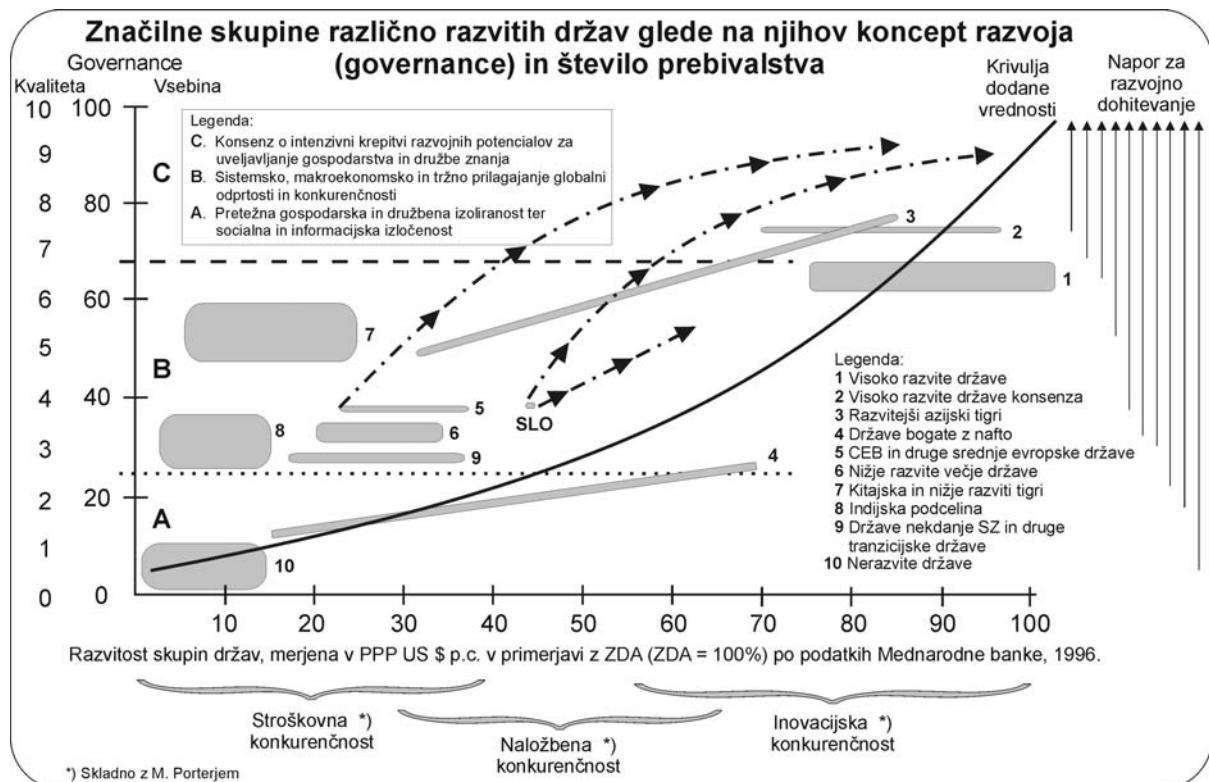
EU tako začenja utirati svoj lasten razvojni vzorec, ki je dobil jasnejšo zasnovo v viziji EU kot gospodarstva in družbe znanja na vrhunskem srečanju voditeljev držav članic v Lizboni. Poudariti pa je potrebno, da je EU razvojno raznolika in kot taka vključuje tudi visoko razvite manjše države za katere se v okviru *Simulacije trajnostnega razvoja* uporablja termin družbe

¹ *Discours de Claude Allegre au 40e anniversaire de la conférence des recteurs européens.* – Bordeaux, 20 et 21 mai 1999 – Objava na spletu: <http://www.education.gouv.fr/realisations/education/superieur/cre.htm> (05. 11. 2004).

² F.J. Radermacher v knjigi *Balance or Destruction*, 2003.

konsenza. Te družbe obvladujejo tako upravljanje družbe in vodenje gospodarstva (OECD: governance), ki vedno bolj temelji na kulturi vladanja na osnovi konsenza družbenih partnerjev ter vodi v hitro preobrazbo gospodarstva s pospešenim opuščanjem tehnološko nezahtevnih programov in pospešenim uvajanjem tehnološko in razvojno visoko zahtevnih programov z visoko dodano vrednostjo. To jim zagotavlja inovacijsko konkurenčnost. (Sočan, Krisper, Medica, Sočan, 2004: 6)

EU si je v svoji viziji razvoja zadala prehod v gospodarstvo in družbo znanja po letu 2010, kar pomeni, da bo morala, vsaj v obdobju ene generacije, Slovenija čim prej v temelju spremeniti svoje razvojno okolje (glej grafikon 1). Po zgledu družb konsenza se bo morala od dosedanjega prilagajanja globalnemu okolju odprtosti in konkurenčnosti (polje B v grafikonu) preusmeriti na izoblikovanje koncepta razvoja, ki bo temeljil na visoki stopnji konsenza družbenih partnerjev (polje C v grafikonu), tako pri oblikovanju strateških ciljev za prehod v gospodarstvo in družbo znanja, kot tudi pri večjih razvojnih prizadevanjih družbenih partnerjev za njihovo uresničevanje. Le družba demokratičnega konsenza je zmožna posodobitve gospodarstva, temelječega na znanju, tehnoloških inovacijah, ob sodobni infrastrukturi. Ključni dejavnik v procesu dohitevanja je človeški kapital in njegova ustreznost – pomembno je torej znanje. (Sočan v Državni svet RS, 2004)

L. Sočan, 2003

Nadaljnji uspešen razvoj evropskih držav konsenza ter postopno uveljavljanje podobne vizije, strateških ciljev in proaktivnega razvojnega okolja tudi v novih državah članicah, pa tudi v drugih članicah EU, lahko bistveno prispeva k nadpovprečno uspešnemu upravljanju družbe in vodenju gospodarstva (governance) v EU. V tem pogledu si lahko tudi manjše nove države članice, glede na njihovo gospodarsko moč, pridobijo večji razvojni vpliv na governance v EU. (Sočan v Državni svet RS, 2004)

Vprašati pa se moramo ali bo Slovenija vstopila na vlak korenitih sprememb na poti do uspešnega gospodarstva ali pa se bo še naprej posluževala že preverjenega gradualizma?

Evropa znanja je torej nezamenljiv dejavnik socialnega in človeškega razvoja in je neizogibna sestavina pri krepitvi in obogatitvi evropskega državljanstva. Svojim državljanom omogoča pridobitev sposobnosti za spoprijemanje z izzivi novega tisočletja, hkrati pa tudi zavest o skupnih vrednotah ter pripadnosti skupnemu socialnemu in kulturnemu prostoru.

Izobraževanje in sodelovanje v izobraževanju ima pri razvoju in krepitvi stabilnih, mirnih in demokratičnih družb vsesplošno priznan odločilen pomen. (Vestnik UL 7/1999: 12-3) Želimo si Evropo brez meja.

1. 1 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

V diplomskem delu bom za uvodom predstavil bistvene dokumente, ki so bili podpisani pri ustvarjanju skupnega visokošolskega prostora.

V prvem poglavju bom predstavil dokumente, ki so nekakšna uvertura v Bolonjsko deklaracijo, v drugem poglavju pa predstavil temeljne dokumente Bolonjskega procesa. Za bistvene bi lahko označil Bolonjsko deklaracijo, Praški komunikacije in Berlinske komunikacije. V tretjem poglavju bom prikazal uresničevanje načel Bolonjske deklaracije v izobraževalnem sistemu RS. Največji poudarek bo na predstavitvi Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu. V četrtem poglavju pa bom pisal o zaposljivosti v RS, temu bo sledilo peto poglavje, kjer bodo povzete ključne ugotovitve.

Diplomsko delo bom končal s šestim poglavjem, in sicer z navedbo virov in literature.

1. 2 HIPOTEZA

V svoji diplomski nalogi bom izhajal iz sledeče hipoteze: *»Slovenija uresničuje načela Bolonjske deklaracije v izobraževalnem sistemu RS in je na dobri poti k skupnemu evropskemu visokošolskemu prostoru, vendar pa reforma slovenskega sistema izobraževanja ne bo pripomogla k večji zaposljivosti diplomantov v RS.«*

S podano hipotezo bom skušal prikazati spremembe v izobraževalnem sistemu RS po podpisu Bolonjske deklaracije, nadalje pa bom skušal dokazati, kako se bo to odrazilo na stopnjo zaposljivosti diplomantov v RS.

1. 3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Glavni vir moje diplomske naloge bo analiza internetnih virov, saj je problematika še dokaj nova, zato je tam večina gradiva. Nadalje bom uporabil analizo primarnih virov (večinoma razni zakoni in mednarodni dokumenti), deskriptivno metodo za opis in razlago pojmov in analizo sekundarnih virov kot so knjige, članki in razna poročila.

1. 4 DRUŽBA ZNANJA

Za družbo znanja lahko uporabimo več izrazov, ki govorijo o oblikovanju nove družbeno-gospodarske ureditve, kot so post industrijska družba, storitvena družba, informacijska družba, inovacijska družba. Osnovne značilnosti vseh so spremembe v razvoju informacijsko-komunikacijskih tehnologij, dinamična rast uporabe interneta, globalizacija, procesi liberalizacije mednarodnega pretoka blaga, storitev in kapitala. Vse to vodi v večjo vlogo znanja. (Stare, Bučar, 2001: 99)

Družba znanja je opredeljena s strani vrste prepletenih dejavnikov. Ti so predvsem izobraževanje in usposabljanje, raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje ter uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v vseh segmentih gospodarstva in družbe. Samo vzporedno razvijanje vseh omenjenih dejavnikov lahko na dolgi rok uveljavlja družbo znanja, kar pomeni tudi prispevek k uresničevanju trajnostnega razvoja. Trajnostni razvoj omogoča

zadovoljevanje potreb današnjih generacij, hkrati pa ne omejuje možnosti prihodnjih pri zadovoljevanju svojih potreb vsaj v enak meri. Zaželeno je bogatenje sedanjih generacij, vendar mora izhajati iz krepitve virov blaginje in izboljševanja razvojnih dejavnikov, recimo vlaganj v infrastrukturo, tehnološki razvoj, človeške zmožnosti. Na ta način se izboljšuje položaj današnjih generacij in se hkrati povečuje razvojna zmogljivost prihodnjih. (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2002: 158)

Osnovna značilnost družbe znanja je, da osrednja dejavnost ni več alokacija kapitala, dela in zemlje, temveč sposobnost ustvarjanja inovacij, oziroma sposobnost aplikacije znanja k delu. 'Knowledge workers' bodo postali vodilni družbeni razred in znali bodo učinkovito uporabiti razpoložljivo znanje v produktivne namene, tako kot so kapitalisti znali uporabljati delo, kapital in zemljo. Družba v vseh razvitih deželah bo postala družba organizacij, katere ključni vir bo znanje in v kateri bo večina družbenih nalog dosežena preko raznovrstnih organizacij. (Drucker, 1993: 5-7, 43-4)

Znanje pa postaja temelj za prehod v gospodarstvo in družbo znanja, tudi za Slovenijo. »V Sloveniji se je zmanjšalo vlaganje v raziskave in razvoj, javni sektor se ni prilagajal hitrim spremembam, pogojenim s procesi globalizacije, evropske integracije ter prehoda v družbo, ki temelji na znanju. Neučinkovit prehod v novo razvojno paradigmo se kaže na področju znanosti, zdravstva, visokega šolstva in še posebej v državni administraciji (Stanovnik v Državni svet RS, 2004).« Brez strukturnih sprememb ne bo šlo, potrebno pa bo tudi razviti znanje in z njim zagotoviti nadpovprečno uspešen razvoj. Dobro osnovo predstavlja 82.000 študentov, vendar je potrebno poudariti, da je potrebno povečati število tistih, ki študij tudi končajo, prav tako pa bo potrebno povečati vpis na tehnične fakultete. Vitalnega pomena je tudi vlaganje v raziskave in razvoj, vendar pa za Slovenijo to ne bo zadosten pogoj, saj je še vedno onemogočen prenos znanja, tehnologij in inovacij med univerzo, inštituti in celotnim gospodarstvom. Potrebno pa bo tudi neprimerno hitreje razvijati tehnološko zahtevna delovna mesta, saj bo v nasprotnem slovensko znanje romalo v tujino, kar se bo odrazilo v dolgoročnem osiromašenju Slovenije. Za primerjavo je potrebno povedati, da Slovenija vlaga v raziskave in razvoj 1,5 % BDP, medtem ko visoko razvite družbe vlagajo v ta proces med 2,5 in 3,5 % BDP. Četrt milijona nezadostno izobraženih, kot tudi četrt milijona starejših Slovencev, ki niso zadostno vključeni v raznovrstne razvojne dejavnosti, Sloveniji onemogoča razvojno konkurenčnost. Znanje je tisto, ki omogoča uvajanje informacijskih tehnologij v gospodarstvo, upravo in družbo. Slovenija mora zato v daljšem srednjeročnem

obdobju povečati svoja vlaganja v znanje in informacijsko-komunikacijske tehnologije s sedanjih 13 % na vsaj 20 % BDP. Znanje in posledično informacijsko-komunikacijska tehnologija je tisto, kar bo Slovenijo pripeljalo do razvojne konkurenčnosti.(Sočan, Krisper, Medica, Sočan, 2004: 55)

Tako so leta 2002 ZDA investirale 350€ na prebivalca za informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, Japonska je v te namene investirala 400€ na prebivalca, EU-15 pa je v te namene namenila le 80€ na prebivalca.

Raziskava o investiranju v informacijsko- komunikacijsko tehnologijo leta 2002

Vlaganje v raziskave in razvoj	EU-15	ZDA	Japonska
Investicije privatnega sektorja	23 B€	83 B€	40 B€
Investicije javnega sektorja	8 B€	20 B€	11 B€
Prebivalci	383 m	296 m	127 m
Investicije/prebivalec	80 €	350 €	400 €
Procent vložka v raziskave in razvoj glede na svetovni vložek v raziskave in razvoj	18 %	34 %	35 %

Vir: Investment in ICT Research, Comparative Study, IDATE 2002 (za EU-15); OECD (<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=ip/05/1034&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, 3. 9. 2005).

2. BOLONJSKI PROCES

Slovenija je še z nekaj odgovornimi ministri iz evropskih držav v Bologni 1999 podpisala tako imenovano Bolonjsko deklaracijo. Ta je podpisnike obvezala k dogovorjenim reformnim posegom v njihovih nacionalnih visokošolskih izobraževalnih sistemih, ki naj bi do leta 2010 zagotovili skladen in dovolj kakovosten vseevropski visokošolski razvoj, s tem pa tudi vseevropsko priznavanje izobrazbe ter prost pretok znanja in kadrov. (Delo, 18. 4. 2005)

Cilj naj bi dosegli z različnimi ukrepi kot so vzpostavitev primerljivih in preglednih visokošolskih struktur in stopenj, vzajemno priznavanje relevantnih in primerljivih visokošolskih kvalifikacij, vzpostavitev medsebojno priznanih kreditnih sistemov in sistemov zagotavljanja kakovosti, spodbujanje mobilnosti študentov in visokošolskih učiteljev, razvijanje evropske dimenzije v izobraževanju ter večje konkurenčnosti evropskega visokega šolstva v svetu. (<http://www.mvzt.gov.si/index.php>, 20. 4. 2005).

Z bolonjskim procesom se na visokošolskem področju uresničuje cilj, da bo do leta 2010 Evropa postala najbolj konkurenčno in na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, sposobno trajnostne rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in z več socialne povezanosti.

Pomembno je tudi, da se v okviru bolonjskega procesa ohranijo posebnosti izobraževalnih sistemov posameznih držav Evrope, usklajeno pa naj bi se oblikovale in uveljavile enotne smernice, in sicer v kontekstu karakteristik posameznih držav. Cilj bolonjskega procesa je torej oblikovati skupni evropski visokošolski prostor, ki izpostavlja pestrost visokošolskih sistemov držav Evrope, hkrati pa razvija skupne mehanizme, ki bodo študentu omogočili mobilnost in priznavanje kvalifikacij za nadaljnji študij, tako na domačih ali tujih visokošolskih ustanovah, kot tudi domačem ali tujem trgu dela. Zaželeno je tudi, da študenti del svojega študija oziroma vsaj en semester opravijo na tuji visokošolski ustanovi, saj to omogoča spoznavanje različnih kulturnih okolij in razvija strpnost.

V novi Evropi družbe znanja bi morali imeti državljani možnost, da se učijo in delajo kjerkoli po Evropi, pri tem pa bi morali polno izkoristiti tudi svoje kvalifikacije, kjerkoli bi že bili (Council of European Union, Brussels, 20 February 2002).

Proces ima tudi daljšo predzgodovino, uradno pa se začne s podpisom Bolonjske deklaracije (1999). Pomembnejše dokumente bolonjskega procesa razdelimo na dve pomembnejši skupini. V prvi skupini so dokumenti, ki so privedli do bolonjskega procesa in so nekakšna osnova za nastanek le tega: Magna Charta Universitatum, Lizbonska konvencija, Sorbonska deklaracija. Drugo skupino pa tvorijo Bolonjska deklaracija ter dokumenti po njej.

2. 1 Dokumenti, ki so privedli do bolonjskega procesa

2. 1. 1 MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM³

Magna Charta evropskih univerz je končni rezultat predloga, ki ga je leta 1986 Univerza v Bologni naslovila na najstarejše evropske univerze⁴. Dokument, ki ga je leta 1988 na proslavi 900. obletnice rojstva evropske univerze v Bologni sprejelo 388 rektorjev (Delo, 23. 09. 2001), je med prvimi zelo opaznimi dokumenti te vrste in je bila neka povsem akademska iniciativa, ki jo je vzpodbudilo tako (zahodno) evropsko povezovanje kot bližajoči se padec `železne zavese` in demokratizacija na vzhodu (Zgaga, 2004: 16). Cilj dokumenta je vzpodbuditi močne vezi med evropskimi univerzami in proslaviti temeljne vrednote univerze.

Podpisani rektorji tako menijo, da je prihodnost človeštva v veliki meri odvisna od kulturnega, znanstvenega in tehničnega razvoja (središče tega razvoja predstavlja univerza) in da ima univerza nalogo širitve znanja med mladimi generacijami, kar pa vključuje tudi to, da univerze v današnjem svetu služijo celotni družbi ter da kulturna družbena in gospodarska prihodnost še zlasti zahteva znatna vlaganja v nenehno izobraževanje. (http://www.mvzt.gov.si/fileadimn/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/MAGNA_CHARTA_UNIVERSITATUM_1988.doc, 18. 3. 2005)

Tako so razglasili temeljna načela, na katerih mora, zdaj in v prihodnosti, temeljiti poslanstvo univerz:

³ Magna Charta evropskih univerz v svojih načelih navaja, da sta izobraževanje in raziskovanje neločljiva proces, Evropska unija pa to obravnava kot dve ločeni dejavnosti in ustvarja ločena prostora – EHEA (*European High Education Area*) in ERA (*European Research Area*). (Delo, 4. 9. 2003)

⁴ Na srečanju v Bologni junija 1987 so se zbrali predstavniki 80 univerz ter oblikovali osemčlansko skupino za pripravo tega dokumenta. (Zgaga, 2004: 187)

- Univerza je *avtonomna* institucija, ki z raziskovanjem in poučevanjem na kritičen način ustvarja in prenaša kulturo. Da bi bila lahko univerza odprta do sveta, mora biti v svojem raziskovanju in poučevanju moralno in intelektualno neodvisna od vseh političnih oblasti in gospodarskih moči.
- *Neločljivost* poučevanja od raziskovanja na univerzah, kajti študij mora slediti tako razvoju potreb kot zahtevam družbe in napredku znanstvenih spoznanj.
- *Svoboda* raziskovanja, poučevanja in oblikovanja je temeljno načelo univerzitetnega življenja, zato morajo vlade in univerze, vsaka v okviru svojih pristojnosti, zagotoviti spoštovanje te temeljne zahteve. Z zavračanjem nestrpnosti je univerza vedno odprta za dialog in je idealen prostor srečevanja učiteljev, ki so sposobni prenašati znanje in so ustrezno opremljeni, da ga z raziskovanjem in inovativnostjo razvijajo ter nato v končni fazi prenašajo na študente.
- Nenehna težnja univerze za celovitim znanjem; pri izpolnjevanju svojega poslanstva prehaja gospodarske in politične meje ter potrjuje življenjsko potrebo po medsebojnem *spoznavanju* in *sodelovanju* različnih kultur. (http://www.mvzt.gov.si/fileadm/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/MAGNA_CHARTA_UNIVERSITATUM_1988.doc, 18. 3. 2005)

Univerze tako spodbujajo mobilnost učiteljev in študentov in nadalje menijo, da je splošna politika ekvivalentnosti v statusih, naslovih, izpitih (brez predsodkov do nacionalnih diplom) in dodeljevanju štipendij bistven instrument za uresničevanje poslanstva univerz v sodobnih razmerah. (http://www.mvzt.gov.si/fileadm/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/MAGNA_CHARTA_UNIVERSITATUM_1988.doc, 18. 3. 2005)

Pri nas je bila Magna Charta v prevodu s precejšnjimi pomanjkljivostmi že objavljena v Novostih CRU, 1988/6, str.21-3, še prej pa v dnevem časopisu. Listina pojasnjuje poleg tega načelne okvire vključevanja naših visokošolskih inštitucij v Tempus in SOCRATES. (<http://www.uni-lj.si/Objave/Vestnik/3,4-99/razno2.asp>)

2. 1. 2 LIZBONSKA KONVENCIJA – KONVENCIJA O PRIZNAVANJU VISOKOŠOLSKIH KVALIFIKACIJ EVROPSKIH REGIJ⁵

Pred konvencijo je v teoriji in praksi priznavanja izobrazbe prihajalo do precejšnih sprememb (le te je povzročila akademska mobilnost, ki je ob političnih spremembah v srednji in vzhodni Evropi postala vsesplošna in eksponentna). Prejšnjo nostrifikacijo⁶, ki je potekala predvsem na podlagi podrobnih primerjav predmetov v študijskih programih, predmetnikov in učnih načrtov, zdaj zaznamuje priznavanje. To je, primerjanje ter ocenjevanje dejansko doseženih visokošolskih kvalifikacij ob upoštevanju značilnosti posameznih visokošolskih sistemov⁷. Do praktičnih premikov na tem področju je najprej prišlo v državah Evropske unije.

Konvencijo je sprejela diplomatska konferenca, ki jo je ob Svetu Evrope in Unescu organizirala Portugalska, in sicer v Lizboni, od 8. do 11. aprila 1997. Slovenija je bila pri sprejetju konvencije zelo dejavna in jo je tudi ratificirala med prvimi desetimi podpisnicami⁸. S tem so evropske države (njihov krog se postopno širi do danes) dobile pomemben nov pravni instrument. Ta ne zadeva le priznanja visokošolskih kvalifikacij, temveč je njegov vpliv dosti širši, saj sem spadajo tudi zunanja in notranja prepoznavnost ter mednarodno približevanje in povezovanje nacionalnih visokošolskih sistemov. (Zgaga, 2004: 23-4)

2. 1. 3 SORBONSKA DEKLARACIJA⁹

V Franciji so leta 1998 praznovali 800 obletnico Univerze v Parizu. V takem ozračju je 25. maja 1998 na Sorboni potekalo posvetovanje, na njej pa so ministri za šolstvo štirih `velikih` članic EU – Francije, Italije, Nemčije in Velike Britanije – podpisali deklaracijo, ki je v strokovni javnosti vzbudila veliko zanimanja, pa tudi vprašanj in dilem o nadaljnjem razvoju visokošolskih sistemov v združeni Evropi. Naslov deklaracije je bil: *Harmonizacija arhitekture visokošolskega sistema*. (Zgaga, 2004: 24)

⁵ Covention on the recognition of qualifications concernig higher education in the European region. Lisbon 1997. http://www.aic.lv/ace/ace_disk/Bologna/maindoc/Lisb_conv.pdf, 2. 2. 2005

⁶ Ocenjevanje tujih kvalifikacij z namenom, da se `ponašijo` v enega izmed domačih strokovnih oz. znanstvenih nazivov.

⁷ V Sloveniji je te spremembe uvedel Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja junija 2004. Ta zakon je v prehodnih določbah razveljavil prejšnji Zakon o nostrifikaciji v tujini pridobljenih šolskih spričeval, sprejet leta 1972.

⁸ Ratifikacija je objavljena v UL RS – Mednarodne pogodbe, št. 14, 1999

⁹ http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/Sorbonne_declaration.pdf, 5. 11. 2004

Sorbonska deklaracija prva naravnost govori o harmonizaciji in je tako korak naprej od Amsterdamske pogodbe¹⁰, ki se je harmonizaciji v šolstvu kategorično odrekla. Odprla je niz problemov, s katerimi se srečujejo nacionalni visokošolski sistemi, hkrati pa je odprla tudi vprašanje političnih metod in postopkov mednarodnega sporazumevanja ob teh vprašanjih. (Zgaga, 2004: 26)

Potrebno je poudariti, da deklaracija ni konvencija (ni pravni instrument), zato je potrebno večje število soglasnih, da dobi njena vsebina ustrezno politično težo. To pa je bilo težko, saj so se `manjše` države počutile užaljene, ker niso bile povabljeni k omizju `velikih` štirih članic EU. `Manjše` države so zato bile mnenja, naj se Sorbonska deklaracija ne sopolpisuje, temveč je potrebno pripraviti novo deklaracijo, ki po vsebini in postopkih ne bo sporna.

2. 2 Pomembni dokumenti Bolonjskega procesa

2. 2. 1 BOLONJSKA DEKLARACIJA¹¹

Skupna deklaracija evropskih ministrov za šolstvo, je bila podpisana 19. junija 1999 v Bologni in pomeni začetek dobro načrtovanega in odprtega procesa ustanavljanja visokošolskega prostora (Delo, 26. 5. 2003). Z deklaracijo so si države podpisnice zastavile skupni cilj – ob hkratnem polnem upoštevanju in spoštovanju različnosti nacionalnih sistemov izobraževanja in avtonomije univerz – do leta 2010 z vzajemnim sodelovanjem postaviti odprt in konkurenčen evropski visokošolski prostor, ki bo privlačen tudi za neevropske študente (<http://www.mvzt.gov.si/index.php>, 20. 4. 2005). Potrebno je konkretno ukrepanje, zato da bi se čim prej, najkasneje pa do leta 2010, uresničili naslednji cilji:

1. Sprejetje sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj, tudi z obrazcem `priloga k diplomu`¹², da bi pospešili zaposlovanje evropskih

¹⁰ Podpisana je bila oktobra 1997 in je stopila v veljavo 1. maja 1999 (Urad Vlade RS za informiranje, 2003: 6). Amsterdamska pogodba : http://www.gov.si/svz/stran/pravna_redakcija/17-sl.pdf, 15. 3. 2005.

¹¹ 29 ministrov, pristojnih za šolstvo, je junija 1999 v Bologni podpisalo to Deklaracijo (med njimi tudi Slovenija).

¹² Priloga k diplomu (Diploma Supplement) – Evropska komisija, Svet Evrope in UNESCO so razvili `Prilogo k diplomu`, da bi izboljšali mednarodno transparentnost in omogočili priznanje akademskih in profesionalnih kvalifikacij (diplom, stopenj, certifikatov). Dokument se pripne k diplomu in v nacionalnem jeziku države izdajateljice diplome kot tudi v angleškem jeziku opisuje naravo, nivo, kontekst status študija, ki je bil uspešno končan. (<http://www.esib.org/BPC/intro/definitions.html>, 21. 2. 2005)

državljanov ter mednarodno konkurenčnost evropskega sistema visokega šolstva.

2. Sprejetje sistema z dvema glavnima študijskima stopnjama, dodiplomsko in podiplomsko. Dostop v drugo stopnjo zahteva uspešno dokončanje prve, ta pa traja najmanj tri leta. Diploma podeljena po prvi stopnji, je za evropski trg dela relevantna tudi kot ustrezna raven kvalifikacije. Druga stopnja vodi k magisteriju in/ali doktoratu znanosti, tako kot v mnogih evropskih državah.
3. Vzpostavitev kreditnega sistema – ECTS¹³ – kot ustreznega sredstva za omogočanje čim širše mobilnosti študentov. Krediti bi bili lahko pridobljeni tudi zunaj visokega šolstva, tudi z vseživljenjskim izobraževanjem, če jih le priznajo univerze, ki študente sprejemajo.
4. Pospeševanje mobilnosti, tako da se za učinkovito uresničevanje prostega gibanja odpravljajo ovire predvsem pri:
 - dostopu do študija, možnostih za usposabljanje ter s tem povezanimi storitvami, kadar gre za študente;
 - priznanju in vrednotenju obdobj raziskovanja, poučevanja in usposabljanja v Evropi, kadar gre za učitelje, raziskovalce in administrativno osebje, ne da bi v naprej določali njihove zakonite pravice.
5. Pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti, tako da se razvijejo primerljiva merila in metodologije.
6. Pospeševanje potrebnih evropskih razsežnosti v visokem šolstvu, še zlasti v zvezi s kurikularnim razvojem, medinstitucionalnim sodelovanjem, mobilnostnimi načrti ter integriranimi programi študija, usposabljanja in raziskovanja. (http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjska_proces/Bolonjska_deklaracija_slo.pdf, 17. 3. 2005)

Omeniti je potrebno tudi nepovabljenost sodelovanja predstavnikov Zveze nacionalnih študentskih organizacij Evrope (ESIB). Ti so izrazili obžalovanje, da niso bili povabljeni k

¹³ ECTS je bil predstavljen leta 1989 v okviru programa Erasmus. Je edini kreditni sistem, ki je bil uspešno testiran in uporabljen v Evropi (http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/ects_en.html, 20. 4. 2005). Je kreditni sistem, ki v središče postavlja študenta in temelji na času, ki ga študent vложи v izobraževanje, z namenom doseči cilje študijskega programa. Omogoča lažje razumevanje študijskih programov in lažjo medsebojno primerjavo le-teh, tako za domače kot za tuje študente (ŠOS: 2004).

pripravam Sorbonske in Bolonjske deklaracije ter opredelitvi njunih ciljev, čeprav so ena najbolj pomembnih skupin, ki jih zadevajo možne reforme. Ob študentskem nastopu na bolonjski konferenci je bilo jasno, da so s tem dejansko že postali del procesa, kar se pozneje v Pragi tudi formalno potrdi. (Zgaga, 2004: 37-8)

Razsežnosti `Bologne` so izjemno kompleksne, saj ne gre le za strukture študija, priznavanje kvalifikacij ali za vodenje visokega šolstva. Gre tudi za vzpostavljanje evropske razsežnosti in obenem ohranjanje evropskih različnosti, za ekonomsko rast in za socialno kohezijo evropskih družb. V tem pogledu je bolonjski proces specifičen odgovor na izzive, ki so na splošno značilni za ves sodobni svet. (Zgaga, 2004: 46)

Veliko slovenskih akademikov in politikov je poudarjalo, da morajo biti spremembe premišljene, predvsem pa postopne in da z njimi ne smemo hiteti. Dejstvo pa je, da se je šele kasneje po Berlinski konferenci (2003) spremenilo stališče do bolonjskega procesa – iz pretežnega javnega nezanimanja je prešlo v obdobje zavzemanja za radikalne spremembe. K temu je mogoče pripomoglo dejstvo, da bi se bolonjski proces nadaljeval tudi brez nas.

2. 2. 2 SPOROČILO IZ SALAMANCE

Poglavitni namen srečanja v Salamanci od 29. - 30. marca je bil političen¹⁴. Dve do takrat ločeni univerzitetni asociaciji (EUREC in CRE), sta se v tem obdobju združili, prva velika prireditev nove združene organizacije evropskih univerz EUA pa je bila konvencija v Salamanci. Sprejet je bil strateški dokument, ki ga je EUA poslej uporabljala kot temelj svojega sodelovanja v bolonjskem procesu. Visokošolske ustanove so želele oblikovati, na pregleden način, svoje cilje in namene, glavna načela, pomembnejše zahteve, ter težave, ki jih je treba rešiti na poti do skupnega evropskega visokošolskega prostora. (Zgaga, 2004: 41)

Dokument izpostavlja glavne rezultate dela skupin, ki so v času srečanja razpravljale o šestih ključnih temah iz Bolonjske deklaracije.

- Študijski programi morajo biti akademsko utemeljeni, kot tudi relevantni za trg dela.

¹⁴ *Message from the Salamanca Convention of European higher education institutions – Shaping the EHEA.*

- Univerze potrebujejo novo svobodo, če naj bi se kar se da hitro prilagajale spremembam v okolju.
- Mobilnost študentov in osebja pospešuje zmožnosti za srečevanje z novimi kulturnimi in učnimi okolji, kar naj bi se odrazilo v boljšem razumevanju in sprejemanju drugih kultur.
- Internacionalizacija zagotavljanja kakovosti je nujna v pogledu izgrajevanja evropskega visokošolskega prostora.
- Skupen in hkrati fleksibilen okvir kvalifikacij: prva stopnja (*Bachelor degree*) mora ali voditi v takojšnjo zaposlitev ali pa zagotoviti pripravljenost za nadaljevanje študija, ki vodi k drugi diplomji (*Master degree*).
- Konkurenčnost pospešuje kakovost in šteje tako v dobro za študente. Vendar pa univerze potrebujejo več operativne prostosti in bolj pravičen način financiranja, da bi lahko vstopile v resnično konkurenco. Potrebno pa je omeniti, da obstaja tudi nevarnost bega možganov znotraj Evrope. (http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/salamanca_convention.pdf, 17. 7. 2004)

Združena organizacija evropskih univerz je sposobna in pripravljena prevzeti vodstvo v skupnem naporu za vzpostavitev skupnega visokošolskega prostora. Predpogoji za to so v zadostni svobodi in ustreznem financiranju, kot tudi v odpravi omejitev glede priseljevanja in trga dela. Države, vključene v bolonjski proces, se morajo zavezati, da bodo odpravile vse predpise, ki postavljajo državljanstvo kot pogoj za stalno ali začasno zaposlitev na visokošolskih ustanovah kot tudi na trgu dela.

2. 2. 3 ŠTUDENTSKA DEKLARACIJA IZ GÖTEBORGA¹⁵

Predstavniki evropskih študentov so se marca 2001, skoraj vzporedno s srečanjem predstavnikov evropskih visokošolskih institucij v Salamanci, zbrali v Göteborgu in sprejeli deklaracijo o prihodnosti bolonjskega procesa (Zgaga, 2004: 41). ESIB (Nacionalne študentske unije v Evropi) je bil pri oblikovanju evropskega visokošolskega prostora aktivno udeležen¹⁶. ESIB vidi bolonjski proces kot glavni korak k Evropi brez meja, evropski

¹⁵ *Student Göteborg declaration*, 25. March 2001.

¹⁶ ESIB – *The National Unions of Students in Europe*, spletna stran: <http://www.esib.org>, 12. 3. 2005

visokošolski prostor pa kot skupno odgovornost evropskih dežel, da zagotovijo vsem evropskim študentom enake možnosti (<http://www.esib.org>, 12. 3. 2005).

Deklaracija ugotavlja, da se Bolonjska deklaracija ni lotila socialnih posledic, ki jih ima dotični proces za študente. Zapisali so, da študentje niso porabniki visokošolskih uslug, ki jih je mogoče prodajati. Odgovornost vlad je zagotoviti vsem državljanom, ne glede na njihov socialni izvor, enak dostop do visokošolskega izobraževanja. Študente je potrebno oskrbeti s primernimi sredstvi v obliki študentskih subvencij, visokošolskim ustanovam pa je potrebno zagotoviti sredstva, ki so potrebna za izvajanje njihovih nalog.

Kakovostno visoko šolstvo je največjega pomena za demokratično evropsko družbo. Da bi se zagotovila združljivost in izmenljivost vseh programov visokošolskih zavodov, mora biti povsod v Evropi uveden kreditni sistem (kot temelj delovne obremenitve). Da bi zagotovili, da so krediti, zbrani v različnih državah ali na različnih ustanovah, prenosljivi in da vodijo k priznavanju dane stopnje, potrebujemo skupno evropsko ogrodje kriterijev za akreditacijo in zdržljiv sistem stopenj. Dvostopenjski sistem mora vsem študentom zagotoviti svoboden in enak dostop. Akreditacijo kot sredstvo za potrjevanje programov med merili upošteva tudi sistem za zagotavljanje kakovosti in jo je treba uporabiti kot orodje za izboljšanje kakovosti. Poudarili so, da mobilnost vodi k povečanju razumevanja in strpnosti med kulturami. Ovire mobilnosti ne obstajajo le v akademskem svetu, ampak je potrebno odstraniti tudi socialne, ekonomske in politične ovire. Prav tako je potrebno okrepiti skrb za splošno informiranost. Da bi se izboljšala raven informiranosti, potrebuje Evropa dosledno uporabo `priloge k diplomi` in na lahek način dosegljivo bazo podatkov z vsemi relevantnimi informacijami o visokem šolstvu.

Študentje kot partnerji bolonjskega procesa so ena izmed gonilnih sil sprememb na področju izobraževanja. Študentska udeležba v bolonjskem procesu je eden odločilnih korakov k temu, da se doseže stalna in bolj formalizirana vključitev študentov v vsa telesa odločanja in v vse diskusije, ki se ukvarjajo z visokošolskim izobraževanjem na evropski ravni. (<http://www.esib.org>, 22. 3. 2005)

Študentje so se čutili prezrte in so odločno opozarjali na to, da je treba v bolonjski proces vključiti socialno dimenzijo. Zdaj to dimenzijo – vsaj v sklepnem dokumentu že imajo (Delo, 1. 10. 2003). Omenjene zahteve študentske deklaracije se še istega leta pojavijo v

pomembnem dokumentu bolonjskega procesa, in sicer v Praškem komunikeju. *Praške komunike* je ESIB dodelil mesto posvetovalne članice BFUG (Skupina za spremljanje bolonjskega procesa), tako kot je to pripadlo tudi EUA in EURASHE¹⁷. V Pragi je študentski odpravi uspelo predstaviti svoja stališča tako prepričljivo, da so jih v razpravah povzemali celo nekateri ministri, ki sicer v svojih stališčih niso bili niti približno tako enotni (Delo, 28. 5. 2001).

2. 2. 4 LIZBONSKA STRATEGIJA

Glavna skrb prebivalcev Evrope bi morala bit zaposljivost, rast, okolje in ustrezna socialna mreža, saj slaba ekonomska rast vpliva na vse nas. Potrebno je takojšnje ukrepanje, saj bo v nasprotnem primeru evropski socialni in okoljski model enostavno postal predrag. Tako so se voditelji držav in vlad Evropske unije leta 2000 srečali v Lizboni in sprožili vrsto ambicioznih reform tako na nacionalnem kot evropskem nivoju¹⁸. Za cilj so postavili prilagoditev sistemov izobraževanja in usposabljanja zahtevam družbe znanja in potrebam zaposlovanja, ter posledično do leta 2010 ustvariti najbolj dinamično in na znanju temelječo gospodarstvo na svetu. (http://europa.eu.int/growthandjobs/index_en.htm, 15. 2. 2005)

Strateški cilj Slovenije je doseganje uravnoveženega socialno-ekonomskega razvoja, ki ga spremlja rast zaposlenosti in življenjskega standarda. Zato mora ekonomska politika spodbuditi sodelovanje in partnerstvo ter biti povezana s politiko zaposlovanja, cilj slednje pa je uveljavljanje socialnega partnerstva in doseganje družbe polne zaposlenosti.

Osnovni pogoj za rast zaposlenosti pa je ustrezna stopnja gospodarske rasti, ki mora ustvariti zadostno število novih delovnih mest. Ustrezno visoka, hitrejša in vzdržna gospodarska rast je osnovni pogoj za doseganje lizbonskih ciljev tudi na področju trga dela in zaposlovanja. Problem Slovenije pa je ravno v nezadostni gospodarski rasti in premalo stimulatívni gospodarski politiki. (http://europa.eu.int/comm/social/employment_strategy/nap_2004/nap2004sl_sl.pdf, 3.9.2005)

¹⁷ EURASHE – *European Association of Institutions of Higher Education*, združuje t.i. neuniverzitetne ustanove v evropskih državah. (Zgaga, 2004: 41)

¹⁸ Odločitve, ki so jih sprejeli na srečanjih Evropskega sveta, še zlasti v Lizboni (2000) ter nato v Stockholmu (2001) in Barceloni (2002) so za članice EU postopoma spreminjale status Bolonjske deklaracije iz povsem prostovoljne dejavnosti v nekaj bolj obvezujočih stališč, ki so se (in se še) oblikujejo v nadaljnjem procesu. (Zgaga, 2004: 51)

2. 2. 5 PRAŠKI KOMUNIKE – EVROPSKEMU VISOKOŠOLSKEMU PROSTORU NAPROTI¹⁹

Če je v Bologni še šlo predvsem za politično odločitev, pa je v Pragi (2001) mogoče že govoriti o trdnem dogovoru zainteresiranih strani – vlad 32. evropskih držav, visokošolskih institucij (univerze, ki so svoja mnenja za praško konferenco oblikovale na sestanku v Salamanci) in študentov. Študentje so bili v Pragi sploh prvič uradno povabljeni na takšen dogovor, a so tam nesporno bili najbolj opazni tako po predlogih kot tudi številu (26, skoraj toliko kot ministrov). Ministri so brez zadržkov sprejeli vse študentske zahteve, denimo, da mora visoko šolstvo ostati javna dobrina, da je potrebno s finančno podporo zagotoviti enakopravno mobilnost študentov, da so študentje v vsem polnopravni člani visokošolske skupnosti. (Delo, 21. 5. 2001)

Ministri so ugotovili, da so cilji, določeni v Bolonjski deklaraciji, obče sprejeti in jih večina podpisnic ter univerz uporablja kot osnovo za razvoj visokega šolstva. Logika komunikacije je speljana vzdolž šestih ciljev iz leta 1999, ki jih ministri ponovno potrdijo, komentirajo in obenem v zvezi z njimi formulirajo nekatere nadaljnje naloge ter prioritete. (Zgaga, 2004: 42) Seznamu šestih ciljev dodajo še tri nove (očitno povezane s stališči, ki sta jih v bolonjski proces pomagala vnesti EUA in ESIB):

- **Sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih diplom**

Ministri so pozvali organizacije in mreže, kot sta NARIC in ENIC, naj v institucijah ter na državni in evropski ravni uveljavljajo preprosto, učinkovito in pravično priznavanje, ki bo odražalo raznolikost kvalifikacij²⁰.

- **Sprejetje sistema z dvema glavnima stopnjama**

Ministri so z zadovoljstvom ugotovili, da so že stekle priprave in prizadevanja za strukturo diplom z dvema glavnima stopnjama in delitvijo visokošolskega študija na dodiplomskega in podiplomskega.

¹⁹ *Towards the European Higher Education Area*. Communiqué of the meeting European Ministers in charge of Higher Education. Prague, May 19. 2001. Dostopno na internetni strani http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/010519PRAGUE_COMMUNIQUE.PDF, 5. 2. 2005).

²⁰ Mreža ENIC (*European Network of National Information Centres on Academic Mobility and Recognition*) je skupna mreža Sveta Evrope in Unesca, ki je nastala junija 1994, ko se je mreža NEIC Sveta Evrope združila z mrežo NIB za Unesco. NARIC (*National Academic Recognition Information Centres*) je sorodna mreža, ki jo je oblikovala Evropska komisija 1984 za potrebe svojih članic. Mreži ENIC in NARIC do konca devetdesetih let vse močneje sodelujeta. Nacionalna enota za Slovenijo deluje pri Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport. (Zgaga, 2004: 23)

- **Uvedba sistema kreditnih točk**

Ministri so poudarili, da je treba za večjo prožnost v izobraževanju in pridobivanju kvalifikacij sprejeti skupne mejnike za kvalifikacije s sistemom kreditnih točk, kot je ECTS ali z njim združljiv sistem, ki bo omogočal prenašanje in nabiranje točk. Takšne sheme bodo skupaj z vzajemno priznanimi sistemi zagotavljanja kakovosti olajšale dostop študentov do evropskega trga dela.

- **Pospeševanje mobilnosti**

Odprava vseh ovir za prost pretok študentov, učiteljev, raziskovalcev in upravnih delavcev ter poudarek na družbeni razsežnosti mobilnosti.

- **Pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti**

Ministri so poudarili potrebo po tesnem evropskem sodelovanju ter vzajemnem zaupanju in sprejemanju nacionalnih sistemov za zagotavljanje kakovosti. Pozvali so univerze in druge visokošolske zavode, nacionalne agencije in Evropsko mrežo za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (ENQA), naj v sodelovanju z ustreznimi organi iz držav, ki niso članice ENQA²¹, delujejo pri uvajanju skupnega okvira ter razširjajo najboljšo prakso.

- **Spodbujanje evropskih razsežnosti v visokem šolstvu**

Da bi še okrepili pomembne evropske razsežnosti v visokem šolstvu in zaposljivost diplomantov, so ministri pozvali visoko šolstvo, naj na vseh ravneh okrepi razvoj modulov, predmetov in študijskih programov z `evropsko` vsebino, usmeritvijo ali organizacijo.

Nadalje so ministri poudarili naslednje:

- **Vseživljenjsko učenje**

V Evropi prihodnosti, v kateri bosta družba in gospodarstvo temeljila na znanju, so strategije vseživljenjskega učenja potrebne za spopadanje z izzivi, npr. konkurenčnostjo in uporabo novih tehnologij, ter za izboljšanje družbene kohezije, enakopravnosti in kakovosti življenja.

- **Visokošolski zavodi in študentje**

Ministri so poudarili, da je delovanje univerz in drugih visokošolskih zavodov ter študentov kot kompetentnih, aktivnih in konstruktivnih partnerjev pri uvajanju in oblikovanju evropskega visokošolskega prostora potrebno in dobrodošlo. Poudarili so, da bi študentje morali sodelovati in vplivati na organizacijo in vsebino izobraževanja

²¹ ENQA – *European association for Quality Assurance* (<http://www.enqa.net/>, 22. 3. 2005)

na univerzah in drugih visokošolskih zavodih. Ponovno so potrdili tudi potrebo po upoštevanju družbene razsežnosti v bolonjskem procesu.

- **Pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora**

Ministri so se strinjali, da je za študente iz Evrope in drugih delov sveta pomembno okrepiti privlačnost evropskega visokošolskega izobraževanja. (http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/praski_komunike_slo.pdf, 5. 2. 2005)

Ministri so pozdravili nove članice, ki so se pridružile bolonjskemu procesu na podlagi vlog ministrov iz tistih držav, ki imajo možnost sodelovati v programih Evropske skupnosti Socrates in Leonardo da Vinci ali Tempus-Cards.

Ministri so se odločili, da bo leta 2003 v Berlinu novo srečanje za nadaljevanje procesa, da bi ocenili napredek in določili usmeritve in prednostne naloge za naslednje faze procesa naproti evropskemu visokošolskemu prostoru. Potrdili so, da je za nadaljnje delo potrebna organizacija, sestavljena iz `skupine za nadaljevanje procesa` in `pripravljalne skupine`. (http://www.mvzt.gov.si/leadadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/praski_komunike_slo.pdf, 5. 2. 2005)

Omeniti je potrebno pomembno vlogo študentov na srečanju v Pragi, saj je šele pritisk študentov le-te pripeljal v bolonjski proces, tako kot je pritisk Združenja evropskih univerz na Berlinski konferenci izsilil povezavo med pedagoškim in raziskovalnim delom (Delo, 4. 1. 2005). V praškem dokumentu so zapisana stališča, ki jih brez študentskih zahtev ne bi bilo. »ESIB je močno podprl idejo visokega šolstva kot javne dobrine. V ta okvir naj bi zajeli tudi zasebne visokošolske institucije. Študentje so menili, da morajo biti enakovreden del visokošolske skupnosti – partnerji in ne uporabniki. S tem naj bi se izognili nevarnosti, da bi lahko samo premožnejši študentje `kupovali` visokošolsko izobrazbo. Bolonjski proces je evropski nacionalni proces, v katerem igrajo vodilno vlogo vlade in visokošolske skupnosti in je sestavljen iz visokošolskih institucij in študentov. Zato vas, ki ste kot ministri odgovorni za visokošolsko izobraževanje pozivamo, da vnesete socialno razsežnost v Bolonjsko deklaracijo in zagotovite visokemu šolstvu status javne dobrine,« so študentje zelo jasno pojasnili, kaj pričakujejo od ministrov, udeležencev praške konference. (Delo, 28. 5. 2001)

2. 2. 6 GRAŠKA DEKLARACIJA²²

V Gradcu je bilo 4. julija 2003 srečanje evropskih univerz. Oglašali so se rektorji, dekani in tudi posamezni profesorji in njihova kritična mnenja so morda ustvarjala vtis, da vlada na univerzah odpor do bolonjskega procesa (Delo, 23. 6. 2003). Rektorji so želeli poudariti pomembno vlogo, ki jo imajo univerze, saj ustvarjajo in prenašajo znanje, ki je vitalno za socialno in ekonomsko blagostanje v družbi.

Potrebno se je zavedati doprinosa univerz k evropskemu raziskovalnemu prostoru in dolgoročnemu razvoju Evrope kot družbe znanja. Z združenim delovanjem (vlade, univerze, študentje in drugi udeleženci procesa) lahko evropsko visokošolsko izobraževanje izboljša celoten kontinent. (Zgaga, 2004: 242)

2. 2. 7 BERLINSKE KOMUNIKE²³

Bolonjski proces je dosegel vrh leta 2003 s septembrsko ministrsko konferenco podpisnic v Berlinu²⁴. Lahko ugotovimo, da bolonjski proces sicer napreduje, vendar bistveno počasneje, kakor je bilo predvideno. Tudi akademske institucije kažejo za spremembe veliko manj vneme, kakor so jo še pred dvema letoma (ob podpisu Bolonjske deklaracije). Razlogov je več in lahko bi jih umestili kar v tri skupine. Eni bi rekli `upor tradicionalistov`, drugi `strah pred konkurenco`, tretji pa `strah pred podražitvijo študija`. Seveda lahko obstajajo vsi naštetih in še kateri drugi vzroki hkrati. (Delo, 6. 6. 2003)

Ministri so pregledali doseženi napredek ter določili prednostne naloge in nove cilje za prihodnja leta, z namenom, da pospešijo uresničevanje evropskega visokošolskega prostora. Neposredne prednostne naloge za naslednji dve leti so:

- **Zagotavljanje kakovosti visokega šolstva**

Potrjuje se, da je kakovost visokega šolstva v jedru vzpostavljanja evropskega visokošolskega prostora. Ministri se obvezujejo, da bodo v nadaljnje podpirali razvoj

²² Dostopno na internetni strani http://www.esib.org/BPC/docs/Archives/BPC002_eua_graz_decl.pdf, 18. 10. 2004.

²³ *Realising the European Higher Education Area – Berlin communiqué*. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003, glej http://www.bologna-berlin2003.de/en/communique_minister/index.htm, 20. 5. 2004.

²⁴ Na berlinski konferenci je bil predstavljen strateški dokument ESIB: *ESIB in bolonjski proces – Oblikovanje Evropskega visokošolskega prostora za in s študenti*.

zagotavljanja kakovosti na evropski, nacionalni in institucionalni ravni. Strinjajo se, da naj nacionalni sistemi za zagotavljanje kakovosti do leta 2005 vsebujejo:

- Sistem akreditiranja, certificiranja ali druge primerljive postopke;
- Opredelitev pristojnosti vpletenih teles in institucij;
- Mednarodno udeležnost, sodelovanje in mreženje;
- Evaluacijo programov ali ustanov, vključno z notranjo oceno, zunanjim pregledom, sodelovanjem študentov in objavo rezultatov.

- **Struktura stopenj: sprejem sistema z dvema glavnima cikloma**

Vsi ministri se obvezujejo, da bodo pričeli z implantacijo dvokrožnega sistema do leta 2005. Spodbujajo države članice k izdelavi ogrodja primerljivih in združljivih kvalifikacij za njihove visokošolske sisteme, ki naj prispevajo k opisu kvalifikacij glede na delovno obremenitev, učne izide, sposobnosti, profil in raven.

- **Pospeševanje mobilnosti**

Z namenom, da pospešijo študentsko mobilnost, bodo storili nujne korake, s katerimi bi omogočili prenosljivost nacionalnih kreditov in štipendij.

- **Vzpostavitev kreditnega sistema**

Ugotavljajo, da ECTS vse bolj postaja splošna podlaga za nacionalne kreditne sisteme. Spodbujajo napredek s ciljem, da ECTS postane ne le transferni ampak tudi akumulacijski sistem, ki bi se dosledno uporabljal v razvoju znotraj nastajajočega evropskega visokošolskega prostora.

- **Priznavanje stopenj: sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj**

Ministri podčrtavajo pomen Lizbonske konvencije o priznavanju, ki naj jo čim prej ratificirajo vse države, ki sodelujejo v bolonjskem procesu. Ministri postavljajo za cilj, da naj od leta 2005 dalje vsak študent ob diplomi avtomatično in brez plačila prejme dodatek k diplomi. Ustanove in delodajalce pozivajo, da čim bolj uporabljajo dodatek k diplomi.

- **Visokošolske ustanove in študentje**

Ministri poudarjajo potrebo po primernih študijskih in življenjskih pogojih za študente, tako da lahko uspešno končajo svoj študij v ustreznem času in brez ovir, ki bi jih pogojevalo njihovo socialno in ekonomsko ozadje.

- **Pospeševanje evropske dimenzije v visokem šolstvu**

Ministri ugotavljajo, da so visokošolski zavodi v različnih evropskih državah pričeli s pobudami za združitev njihovih akademskih virov in kulturnih tradicij, da bi pospešili razvoj integriranih študijskih programov in skupnih stopenj na prvi, drugi in tretji ravni. Ministri soglašajo, da se bodo na nacionalni ravni zavzeli za odstranjevanje zakonskih ovir pri vzpostavljanju in priznavanju takšnih stopenj ter aktivno podprli razvoj in ustrezno zagotavljanje kakovosti integriranih učnih načrtov, ki vodijo k skupnim stopnjam.

- **Pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora**

Ministri soglašajo, da je treba privlačnost in odprtost evropskega visokošolskega prostora okrepiti. Potrjujejo svojo pripravljenost, da še razvijejo štipendijske programe za študente iz tretjih držav.

- **Vseživljenjsko učenje**

Ministri nagovarjajo visokošolske zavode in vse druge, ki jih to zadeva, da povečajo možnosti za vseživljenjsko učenje na visokošolski ravni, vključno s priznavanjem poprejšnjega učenja. Poudarjajo, da mora biti takšna akcija sestavni del visokošolske dejavnosti. (http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Berlin_komunike_slo.pdf, 5. 3. 2005)

Dodatne akcije ministrov:

- **Evropski visokošolski prostor (EVP) in evropski raziskovalni prostor (ERP) – dva stebra na znanju utemeljene družbe**

Ministri se zavedajo potrebe po pospeševanju tesnejših vezi med EVP in ERP v Evropi znanja ter pomembnosti raziskovanja kot integralnega dela visokega šolstva po vsej Evropi, zato smatrajo, da je nujno treba preseči dosedanje usmeritev na dva glavna visokošolska cikla ter vključiti doktorsko raven kot tretji cikel v bolonjskem procesu. Poudarjajo pomen raziskovanja in raziskovalnega usposabljanja ter pospeševanja interdisciplinarnosti pri ohranjanju in izboljševanju kakovosti visokega šolstva in pri povečevanju konkurenčnosti evropskega visokega šolstva nasploh. Ministri prosijo visokošolske zavode, da povečajo vlogo in relevantnost raziskovanja glede na tehnološki, socialni in kulturni razvoj ter glede na potrebe družbe. Ministri razumejo, da obstojijo ovire, ki zadržujejo doseganje teh ciljev, in tega ne morejo razrešiti visokošolski zavodi sami. To terja močno – vključno finančno – podporo ter

primerne odločitve nacionalnih vlad in evropskih organov. Ministri na koncu izjavljajo, da naj mreže na doktorski ravni dobijo podporo za vzpodbujanje razvoja odličnosti in da postanejo eden izmed razpoznavnih znakov kakovosti evropskega visokošolskega prostora.

- **Popisovanje stanja**

Ministri pooblaščajo skupino za nadaljevanje procesa, da v času do njihovega vrha leta 2005 organizira proces popisovanja in prične s pripravo podrobnih poročil o napredku in izvrševanju neposrednih prednostnih nalog, postavljenih za naslednji dve leti. (http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Berlin_komunike_slo.pdf, 5. 3. 2005)

Berlinska konferenca je torej na podlagi teh vnaprejšnjih dogovorov zlahka dosegla soglasje skoraj vseh o skoraj vsem in tako zelo prepričljivo demonstrirala zelo odločno podporo pospešenemu uresničevanju bolonjskih načel. Zelo verjetno se bo na ta konsenz opirala politika Evropske komisije, težko pa se mu bodo izneverile tudi nacionalne visokošolske politike v zdaj že 40 državah pristopnicah k bolonjskemu procesu. (Delo, 1. 10. 2003)

Ministri so določili, da bo naslednja konferenca v Bergnu (Norveška) maja 2005.

2. 3 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POGLAVJA O BOLONJSKEM PROCESU

Izkazalo se je, da Slovenija še ni pripravljena na spremembe niti na področju izobraževanja, kaj šele na področju gospodarstva. Slovenski politiki so tako zagovarjali že preverjeni gradualizem. Bivši minister Slavko Gaber je v svojem nagovoru opisal proces reforme in posodabljanja slovenskega šolskega sistema v minulem poldrugem desetletju in izjavil, da se pri tem »na srečo nismo podali v prehitre in pretirane spremembe in tako nam tudi ni razpadel visokošolski prostor, kot se je zgodilo v marsikateri državi bivšega socializma.« (Delo, 9. 9. 2003)

Svoja negodovanja proti bolonjskemu procesu pa so zelo glasno izražali tudi nekateri akademiki kot recimo Dr. Jože Mencinger.

Tudi parlamentu se nikakor ni mudilo sprejeti novi zakon o visokem šolstvu. Res je, da je bila zadnja velika reforma slovenskega visokošolskega sistema izvedena še ne tako daljnega leta

1993. Vendar pa to ni nobeno opravičilo državi za tako medlo delovanje in ukrepanje v primeru bolonjskega procesa.

Stanje pa se je po Berlinski konferenci nekoliko spremenilo. Tako pri nas kot drugje po Evropi se je stališče do bolonjskega procesa na splošno zelo spremenilo – iz pretežnega nezanimanja je prešlo v obdobje zavzemanja za radikalne spremembe. Na to je pri nas kazala tudi pospešena priprava zakonske novele, ki naj bi omogočila uvedbo sprememb. (Delo, 27. 10. 2003)

Velika kritika pa je namenjena tudi univerzi, ki je ustvarjalec znanja za dolgoročni razvoj. Potrebne pa bodo spremembe v načinu njenega delovanja - temeljita vsebinska reforma visokošolskega in vseživljenjskega izobraževanja. Prenova univerzitetnih programov v okviru bolonjskega procesa poteka prepočasi, saj je potrebno poudariti, da ima precej držav tak sistem v veljavi že več let. Uvajanje priloge k diplomam so slovenske univerze v bolonjskem procesu začele med prvimi, čeprav takrat programi sploh še niso bili spremenjeni. V celoti so bili ovrednoteni programi s kreditnimi točkami, a to le zgolj administrativno. Programi morajo biti vsebinsko primerljivi, saj slovenski študentje nimajo nič od tega, če se vsebinsko zastareli programi zgolj kreditno ovrednotijo, saj si bodo v tem primeru nabirali zanje, ki bo samo sebi v namen. Potrebno je doseči večjo izbirnost predmetov znotraj programa oziroma fakultet (povečanje notranje konkurence med profesorji) in med visokoškolskimi institucijami tako doma kot v tujini, saj se bo na ta način izboljšala kvaliteta študija.

Strinjam se z mnenjem dr. Igor Mastena, ki pravi, da naj merilo uspešnosti univerze postane število mednarodnih objav in uspešnost na trgu dela, tako domačem kot tujem. Poudaril pa je tudi, da bodo na ta način posamezniki svoje priložnosti videli na trgu in ne v zahtevah naj njihove težave reši država. (Masten v Državni svet RS, 2004)

3. SLOVENSKA ZAKONODAJA NA PODROČJU VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

Naš politični vstop v evropsko skupnost je na visokošolskem področju vsekakor bolj zamudniški. Evropsko visoko šolstvo je zavezo za ustvarjanje skupnega visokošolskega prostora namreč sprejelo že leta 1999, ko so šolski ministri večine evropskih držav (tudi Slovenija) podpisali Bolonjsko deklaracijo, ki je opredelila cilje, ki so jih zastavili do leta 2010. Bolonjski proces od tedaj neprekinjeno poteka, ministrska konferenca v Berlinu pa ga je še pospešila s tem, da je leto 2005 določila za tisti rok, ko mora biti v vseh članicah tega procesa vse nared za začetek novega stopenjskega modela študija.

Zanj pa so potrebne zakonske spremembe, ki jih ta čas pospešeno izvajajo v mnogih državah. V tej reformi tudi pri nas ne zaostajamo. Z najnovejšimi zakonskimi spremembami naj bi pri nas zaokrožili proces posodabljanja visokega šolstva, ki se je začel že sredi devetdesetih let (Delo, 3. 5. 2004). Vendar pa prenovljeni zakon – kot je opozoril Zgaga – ne bo ničesar spremenil, saj je spremembe potrebno pripraviti znotraj akademske sfere²⁵. Tu pa zaenkrat še zaostajamo je poudaril Zgaga (Delo, 27. 10. 2003). Dr. Kocijančičeva je povedala, da je morda glavni problem v tem, da se profesorji z dolgoletnim stažem niso sposobni prilagoditi spremembam, ki jih zahteva bolonjski proces (Delo, 1. 3. 2004).

3. 1 ZAKON O VISOKEM ŠOLSTVU RS

Nazadnje je bil slovenski visokošolski sistem temeljito prenovljen sredi devetdesetih let, potem ko je bil leta 1993 sprejet Zakon o visokem šolstvu²⁶. V zakonu so bila postavljena temeljna načela: avtonomija univerz in drugih visokošolskih zavodov, transparentnost in odgovornost njihovega delovanja, deregulacija v povezavi z načeli avtonomije, pravica do izbire študija pod enakimi pogoji, povezava med raziskovanjem in izobraževanjem, možnost za ustanavljanje javnih in zasebnih visokošolskih zavodov. Ob taki zakonski osnovi naj bi se kar najhitreje uresničevali naslednji cilji:

²⁵ Zelo ostro stališče zagovarja rektor Ljubljanske univerze dr. Jože Mencinger, za katerega je bolonjski proces povsem zgrešen. (Delo, 27. 5. 2004)

²⁶ Zakon je bil razglašen 8. decembra 1993. (Uradni list RS, št. 67/93)

- vzpostavitev sodobnega, evropsko primerljivega in skladnega visokošolskega sistema, s katerim bo moč zagotoviti mednarodne standarde ter dvosmerni pretok študentov, visokošolskih učiteljev in znanja;
- možnost za oblikovanje dinamičnega sistema, ki bo vzpodbujal kakovost;
- širši dostop do rednega in izrednega visokošolskega študija;
- večanje števila študentov in diplomantov,
- prenova podiplomskega študija;
- sistemsko povezano raziskovalno in izobraževalno delo;
- čim tesnejše sodelovanje visokega šolstva in gospodarstva, kot tudi lokalnih skupnosti in javnosti. (<http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia.pdf>, 25. 3. 2005)

V Sloveniji je bilo prvič oblikovano t. i. akreditacijsko telo – Svet za visoko šolstvo RS²⁷, ki je začelo delovati pomladi leta 1994. Preko njegovih meril za ocenjevanje študijskih programov in visokošolskih zavodov so bili vzpostavljeni temeljni študijski, raziskovalni in strokovni standardi.

Po desetletjih se je spremenila tudi struktura študija. Opuščeni so bili nekdanji dveletni študijski programi, hkrati pa sta bila vpeljana dva nova tipa visokošolskih programov: univerzitetni in visokošolski strokovni. V zvezi s podiplomskimi študijskimi programi (specialistični, magistrski, doktorski), je bila v zakon prvič vstavljena določba, po kateri si je doktorat znanosti mogoče pridobiti po enovitem 4-letnem programu, kar je pomenilo, da magisterij ni več obvezen kot vmesna stopnica na poti do doktorata znanosti. Leta 1998 je bila takratna visokošolska študijska struktura dopolnjena z Zakonom o strokovnih in znanstvenih naslovih²⁸, naslednjega leta pa je bil objavljen seznam vseh strokovnih in znanstvenih naslovov, tudi uskladitve s tistimi, ki so bili pridobljeni po prejšnji zakonodaji. Po sprejetju Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju²⁹ leta 1996 je bilo terciarno izobraževanje zaokroženo še z uvedbo dveletnih višjih strokovnih šol.

²⁷ V zakonu o visokem šolstvu je to 5. poglavje, in sicer 48. člen (ustanovitev Sveta), 49. člen (naloge Sveta), 50. člen (sestava Sveta) in 51. člen (ekspertne komisije).

²⁸ Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih (ZSZN) je bil razglašen 12. 6. 1998. (Uradni list RS št. 47/98).

²⁹ Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI) je bil razglašen 6. 2. 1996. (Uradni list RS št. 12/96)

Slovenija je bila dejavna tudi na mednarodnem področju. Leta 1997 je gostila zaključno konferenco TEMPUS³⁰ (program, v katerem je tudi sama uspešno sodelovala), sodelovala je pri nastajanju Lizbonske konvencije, ki jo je aprila 1997 z drugimi članicami podpisala ter jo že poleti 1999 ratificirala. Leta 1999 se je včlanila v program EU Socrates³¹ – Erasmus³², bila pa je tudi med ustanovitvenimi članicami (1994) podobnega srednjeevropskega programa CEEPUS³³. (<http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia.pdf>, 25. 3. 2005)

Hkrati s postopnim uresničevanjem naštetih ciljev pa je bilo obravnavanih tudi nekaj problemov s strani Sveta za visoko šolstvo RS, posameznih univerz, novoustanovljenih visokošolskih ustanov, ministrstva in vlade. Problemi so bili delno povezani s tranzicijskimi gibanji v državi, s povezovalnimi gibanji v Evropi, pa tudi za posamezno univerzo značilnimi problemi. Vse to je vplivalo na odločitve o spremembi visokošolskih predpisov.

³⁰ Prva faza (1990-1993) programa TEMPUS sega v leto 1990 in je odgovor na potrebo po reformi visokega šolstva v srednje in vzhodnoevropskih državah. Nujnost teh sprememb se je pojavila ob padcu Berlinskega zidu leta 1989. Od takrat je bil program prenovljen že trikrat (Tempus II, Tempus IIbis in Tempus III – 2000-2006). Danes je, bolj kot kdaj koli prej, potrebno sodelovanje med državami na področju šolstva, vzporedno pa je potrebno vzpodbujati tudi medkulturno razumevanje. (http://europa.eu.int/comm/education/programmes/tempus/index_en.html, 15. 4. 2005)

³¹ **Socrates** je evropski izobraževalni program, ki vključuje približno 30 evropskih držav in čigar cilj je izgraditi Evropo znanja ter doseči nekatere cilje novega tisočletja: spodbuja vseživljenjsko izobraževanje in enak dostop do izobraževanja, spodbuja k učenju tujih jezikov in k mobilnosti ter inovativnosti. V *praksi* Socrates ponuja štipendije za študij, za poučevanje, za namestitev ali udeležbo na seminarju, pomaga pa tudi izobraževalnim ustanovam ter nevladnim organizacijam, ki izvajajo izobraževalne dejavnosti. V vseh projektih programa Socrates je potrebno mednacionalno sodelovanje več partnerjev. Socrates je namenjen vsem vrstam izobraževanja, od predšolskega do univerzitetnega, zajema tudi izobraževanje odraslih. (http://eic.pcmg.si/sl/socrates.asp?id_tip1=41, 1. 5. 4.2005)

³² **Erasmus** (visokošolsko izobraževanje): Namen programa je izboljšati kvaliteto in 'evropsko dimenzijo' visokošolskega izobraževanja v sodelujočih državah, kar naj bi bilo doseženo skozi različne aktivnosti: mobilnost študentov in učnega osebja, skupni projekti razvoja študijskih programov, jezikovni tečaji, projekti tematskih mrež med oddelki/ fakultetami v Evropi, pripravljalni obiski, razvoj evropskega kreditnega sistema priznavanja študijskih obdobij opravljenih v tujini (ECTS). (http://eic.pcmg.si/sl/socrates.asp?id_tip1=41, 15. 4. 2005)

³³ CEEPUS (Central European Exchange Programme for University Studies - srednjeevropski program za izmenjavo univerzitetnih študijev) je program, ki je pričel delovati marca 1995. Cilj programa je vzpostaviti in spodbujati omogočanje mobilnosti študentov in profesorjev v Srednji Evropi ter izkoristiti prijateljske povezave in možnosti. Vključene države so: Avstrija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija. V akademskem letu 2005/06 se bo pridružila še Srbija in Črna gora. (<http://www.ljudmila.org/srce/ceepus.html>, 15. 4. 2005)

3. 1. 1 SPREMEMBE IN AMANDMAJI ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU

Prvotni predlog za spremembo Zakona o visokem šolstvu ZViS-A³⁴ je vseboval predvsem določila o novi ureditvi univerz in visokošolskih ustanov. Predvsem so bili pomembni predlogi o zastopstvu študentskih predstavnikov v akademskih organih kot tudi o enakopravni zastopanosti mlajših visokošolskih učiteljev v njih. Vlada je spremembe podprla in predlagala, da se v zakon vnesejo še dodatne določbe o nekaterih drugih vprašanjih kot so spremembe v notranji ureditvi ustanov, avtonomija univerze, sprememba sistema financiranja, upoštevanje poklicne mature³⁵ ob vpisu na univerzitetne študijske programe, uskladitev z zakonodajo Evropske unije in dopolnitev zakonskih določil o zagotavljanju kakovosti. Zakonska novela je začela veljati 1. 1. 2000. ([http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia .pdf](http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia.pdf), 25. 3. 2005)

3. 2 NACIONALNI PROGRAM VISokega ŠOLSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE³⁶

V naslednjih letih se pričakuje postopno umirjanje velikega vpisnega zanimanja za terciarno izobraževanje, obenem pa nadaljnjo institucionalno krepitev, predvsem pri izboljševanju kakovosti študija in mednarodnem sodelovanju. Zato je bil nujni naslednji korak pri razvoju visokega šolstva sprejem nacionalnega programa. (<http://www.studentska-org.si>, 21. 2. 2005)

Sprejem nacionalnega programa določa Zakon o visokem šolstvu v IV. poglavju. Skladno s tem je strokovna izhodišča zanj pripravil Svet za visoko šolstvo RS (1997) v sodelovanju s Svetom za znanost in tehnologijo RS, pa tudi z visokošolskimi zavodi, študenti in drugimi zainteresiranimi institucijami. Tako smo, skoraj po desetih letih dobili Nacionalni program visokega šolstva. (<http://www.studentska-org.si>, 21. 2. 2005)

Glavni cilj razvoja visokega šolstva v RS, naveden v Nacionalnem programu RS, je omogočiti čim večjemu deležu prebivalstva pridobitev kakovostne diplomske in podiplomske izobrazbe, saj je le ta bistven dejavnik ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter

³⁴ ZViS-A je kratica za Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS št. 99/99).

³⁵ Poklicna matura je prvič opredeljena v 5. členu (pridobitev izobrazbe) Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS št. 12/96).

³⁶ Državni zbor je na seji 26. 2. 2002 sprejel Nacionalni program visokega šolstva RS (Uradni list RS št. 20/02).

razvijanja nacionalne identitete in slovenskega jezika kot njenega integralnega dela. To izobrazbo je moč pridobiti le na podlagi znanstvenega umetniškega in strokovnega delovanja univerz in samostojnih visokošolskih zavodov, ki so odprti v regijo in svet. (<http://www.studentska-org.si>, 21. 2. 2005)

Potrebno je poudariti, da je število študentov iz leta v leto večje³⁷, vendar le tretjina teh študij tudi konča. Študij v Sloveniji je predolg, saj omogoča eno leto ponavljanja in absolventski staž, ki se ga prav tako lahko podaljša za eno leto. Povprečna študijska doba slovenskega študenta je od 6 do 7 let, tako da si ta svojo prvo redno zaposlitev išče nekje pri 26 letih. Res je, da je potrebno povečati število študentov, vendar pa je predvsem potrebno povečati število diplomantov in pa skrajšati čas študija.

3. 3 ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VISOKEM ŠOLSTVU (ZViS-D)³⁸

Dr. Lučka Lorber je povedala, da se v Evropi vzpostavlja skupni trg delovne sile in končni cilj bolonjskega procesa je medsebojno priznavanje diplom, kar bi vsem diplomantom omogočilo vključitev na ta trg in torej zaposlitev kjerkoli že v Evropi. Skladnosti mora biti torej v evropskem visokem šolstvu vsaj toliko, da bo to možno izvesti. (Delo, 23. 6. 2003)

Slovenija spada med zadnje, ki je izvedla to uskladitev, saj je šele spomladi leta 2004 svoj zakon o visokem šolstvu prilagodila tako, da je bilo možno načela Bolonjske deklaracije sploh začeti uveljavljati. Ta zamuda pri uveljavljanju te listine v Sloveniji tako samo še povečuje napačne razvojne usmeritve v drugi polovici 90. let, ko v Sloveniji nismo doumeli, da konec tranzicijskih procesov zahteva nove, kakovostnejše razvojne temelje za gospodarstvo, med katere definitivno spada razvoj visokega šolstva. (Delo, 23. 10. 2004)

³⁷ Več kot 140-odstotni porast števila študentov v minulem desetletju – ob osamosvojitvi Slovenije smo imeli komaj 36.504 študentov (Delo, 6. 6. 2005). Tako je v akademskem letu 2004/2005 na dodiplomski študij vpisano 89.272 študentov, število vpisanih podiplomskih (magistrski in doktorski študij) študentov pa je 7.035. (http://www.bologna-bergen2005.no/EN/national_impl/00_Nat-rep-05/National_Reports-Slovenia_050114.pdf, 22. 5. 2005)

³⁸ Poleg ZViS-D je potrebno omeniti še poprejšnji spremembi zakona ZViS-B in ZViS-C, ki pa nista tako obsežni in elementarni spremembi. Zakon o dopolnitvi Zakona o visokem šolstvu (ZViS-B) je bil sprejet na seji državnega zbora 20. 6. 2001 (Uradni list RS št. 64/01). Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-C) je bil sprejet na seji državnega zbora 1. 10. 2003 (Uradni list RS št.100/03). Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-D) pa je bil sprejet v državnem zboru 21. 5. 2004 (Uradni list RS št. 63/04). Potrebno je omeniti tudi *Zakon o višjem strokovnem izobraževanju (ZVSI)*, ki velja od 6. 8. 2004 (Uradni list RS št. 86/04).

Spremembe pa ne podpirajo vsi, tako dr. Jože Mencinger pravi, da bo Bolonjska deklaracija univerze uničila, česar različnim reformatorem v stoletjih ni uspelo. Pravi, da ni čudno, da se že pojavljajo prve nove elitne univerze za elitne študente z globokimi žepi. Pri ministrski deklaraciji ga najbolj moti nekakšen družbeni inženiring in spregled temeljne funkcije univerze – s povezovanjem raziskovanja in izobraževanja ustvarjati razgledanega in samozavestnega posameznika. Po njegovih besedah deklaracija stavi na proizvodnjo mobilnega `človeškega kapitala` za trg delovne sile. Sprašuje se, kje je ta trg, ko pa brezposelnost izobraženih tako pri nas kot v Evropi raste. Za konec je povedal, da mu je jasno, da ne more ničesar zavreti in da tega niti ne poskuša, hoče pa le, da ga ne silijo, da stvarem, v katere ne verjame, ploska. (Delo, 5. 4. 2004)

3. 3. 1 NOVA STRUKTURA ŠTUDIJA

Glavna prednost novega visokošolskega sistema bo v kompatibilnejši strukturi, večji dostopnosti in istočasno večji možnosti zaposlitve. Visokošolski študij bo sestavljen iz treh stopenj³⁹, zato se mu bo tudi reklo `stopenjski študij`. Prva stopnja (dodiplomski študij) bo trajala od 3 do 4 leta, druga stopnja (magisterij) od 1 do 2 leti, tretje (doktorat) pa tri leta. Kakšna bo kombinacija 3 + 2 + 3 ali 4 + 1 + 3, določi vsak posamezni visokošolski zavod posebej. Študenti bodo po dokončani prvi stopnji prešli neposredno (brez izdelave diplomskega dela) na drugo stopnjo oziroma magisterij, zaradi česar se bo lahko ambicija po končanem magisteriju uresničila že po petih letih študija. To ne pomeni, da bodo programi vsebinsko revnejši, ampak le bolj intenzivni. (Žurnal, 22. 4. 2005)

V ozadju te sheme so trije cilji. Prvi cilj je doseči čim večjo stopnjo izobrazbe v čim krajšem času. Večina študentov v Evropi naj bi končala šolanje z naslovom magistra, bistveno pa naj bi se povečalo tudi število doktorskih študentov. Opustila naj bi se stara praksa, da naj bi se študentje po koncu vsake stopnje zaposlili in pridobili nekaj praktičnih izkušenj. Drugi cilj je skrajšati dolžino študija, zato da bi lahko njegovo skrajšanje porabili za podaljšanje študija – to pomeni, da bi morali skrajšati prvostopenjski univerzitetni študij na tri leta z namenom, da

³⁹ ZViS-D, 11. člen: Študijski programi so po novem krajši in se razvrščajo v tri stopnje (Uradni list RS št. 63/04):

- a. prva stopnja (visokošolski strokovni študijski programi, univerzitetni študijski programi);
- b. druga stopnja (magistrski študijski programi);
- c. tretja stopnja (doktorski študijski programi).

bi pridobili leto, v katerem bi lahko študent pridobil že podiplomske vsebine študijev. Tretji cilj pa je uveljaviti vseživljenjsko izobraževanje v obliki splošnega strokovnega izobraževanja. (Delo, 23. 10. 2004)

Potrebno je poudariti, da pri temi, s katero se ukvarjamo, obstoji še neka druga posebnost, zaradi katere zakonodajne spremembe niso in ne morejo biti edino orodje, na katerega je potrebno staviti. Gre za vprašanje specifične vloge univerz in visokošolskih zavodov ter za vprašanje spreminjanja in usmerjanja konkretnih procesov v visokem šolstvu. Mednarodni `bolonjski` cilji in nanje navezane spremembe nacionalnih zakonodaj so ogrodje, ki naj potrdi usmeritev procesov v visokem šolstvu ter odstrani morebitne zakonske ovire, da bi procesi uspešno potekali. Uresničevanje morebitnih novih zakonskih določil je lahko kaj hitro le papirnat, če vzporedno ne poteka proces, ki ga lahko poganjajo le univerze oziroma visokošolski zavodi. Skepticizem, ki se ob tem pojavlja, je samorazumljiv in značilen za akademsko okolje in je v končni fazi lahko zelo nevaren. (Zgaga, 2003)

Nevarnost, ki preti prvostopenjskim programom na treh slovenskih univerzah je, da bi profesorji v triletno študije poskušali komprimirati čim več vsebin dosedanjih štiriinpolletnih študijev. S tem bi bile ohranjene bistvene strukture dosedanjih diplomskih študijev in bi v drugostopenjske študije enostavno prešli sedanji podiplomski študiji. Zgrešili bi poglobilni cilj bolonjskega procesa, torej oblikovanje zaposljivih prvostopenjskih profilov. Nenazadnje pa bo sistem 3 + 2 koristen za doktorante in jim bo dal pravilnejšo vlogo. Na eni strani bodo lahko začeli študij na tretji stopnji že po petih, šestih letih in torej doktorirali še pred 30. letom starosti. Po drugi strani doktorat ne bo več samo disertacija, temveč tudi študijski program predmetov, raziskav, rigorozov, lahko celo končan s strogim doktorskim izpitom. Doktorski študij bo zagotovilo, da bo doktor povsem obvladoval vrhunska znanja in poznal znanstvene dosežke v zadevni specialnosti. (Delo, 18. 10. 2004)

3. 3. 2 PRILOGA K DIPLOMI

Ministri so na Berlinski konferenci (2003) postavili za cilj, da naj od leta 2005 dalje vsak študent ob diplomi avtomatično in brez plačila prejme dodatek k diplomi. Izdan naj bo v enem od široko uporabljenih evropskih jezikov. Ustanove in delodajalce pozivajo, da čim bolj uporabljajo dodatek k diplomi.

Za študente bi uvedba priloge k diplomi pomenila veliko pridobitev, saj bodo vse večšine in znanja, ki so jih dobili tekom študija, odslej zapisane v prilogi, to pa jim bo olajšalo tudi pridobitev dobre zaposlitve in vpis na nadaljnji študij⁴⁰. Vendar pa je težava v tem, da delodajalci v Sloveniji še nimajo predstave o tem, kaj pomeni bolonjski proces, kakšne diplomante bo dal. V gospodarstvu ne znajo prebrati priloge k diplomi. V kadrovskih službah bi to znali, v povprečju pa ne znajo prebrati, za kaj univerza izobražuje. (Delo, 31. 1. 2005)

Priloga k diplomi mora biti brezplačna⁴¹, potrebno pa je zagotoviti tudi izdajo tega dokumenta tako v slovenskem jeziku kot tudi v enem izmed delovnih jezikov Evropske unije. Priloga k diplomi je namreč eno izmed glavnih orodij, ki omogočajo priznavanje kvalifikacij in večjo mednarodno mobilnost. (<http://www.studentska-org.si/>, 7. 3. 2005)

Dr. Jože Mencinger je nasprotoval dodatkom k diplomi v slovenščini, češ da so smiselni le v angleščini (Delo, 17. 10. 2003). Prav tako trdi, da je priloga k diplomi samo birokratski nesmisel, ki naj bi bil namenjen vnaprejšnjemu prepoznavanju `dobre delovne sile` s strani bodočih delodajalcev, je pa dejansko lahko škodljiv socialni papir. Socialno škodljiva pa bo listina, če bo vsebovala ocene. Mnogi študentje iz revnejših družin morajo delati, da lahko študirajo, drugim ni treba, zato imajo lahko višje ocene, kar jim daje prednost pri zaposlovanju (Delo, 30. 10. 2003).

3. 3. 3 KREDITNI SISTEM⁴²

Kreditni sistem je sistematični način opisovanja izobraževalnega programa z dodajanjem kreditnih točk posameznim elementom izobraževanja (študijski predmeti, seminarji), definicija kreditnih točk v različnih visokošolskih sistemih pa tako temelji na zelo različnih

⁴⁰ Študentska organizacija Slovenije si prizadeva za ovrednotenje in zapis neformalno pridobljenih znanj ter večšin (študentsko delo, jezikovni in drugi tečajji, aktivnosti v raznih organizacijah...), kar pa v okviru obstoječih obrazcev še ni možno. (<http://www.studentska-org.si/>, 7. 3. 2005)

⁴¹ 10. člen ZViS-D: Sestavni del diplome je `Priloga k diplomi`. Visokošolski zavodi jo izdajo v slovenščini in v enem od uradnih jezikov Evropske unije. Sestavine obrazca določi minister, pristojen za visoko šolstvo, na predlog Sveta RS za visoko šolstvo. Diploma in `Priloga k diplomi` sta javni listini in sta brezplačni. (Uradni list RS št. 63/2004)

⁴² Po mnenju Kalin-Golobove je poimenovanje kreditni sistem na našem ozemlju zgrešeno, saj si človek ustvari predstavo o denarju, ki ga bo na primer država izplačala študentu za študij, ta pa ga bo vračal (Kalin Golob, 2004). Zato so na Fakulteti za družbene vede, na predlog dr. Korošca, zadevo preimenovali v `nabirni sistem`, saj gre v resnici za točke, ki jih mora študent nabirati/zbrati, da bo uspešno lahko zaključil šolanje.

parametrih. Sčasoma se je tako – da bi zagotovili primerljivost med različnimi visokošolskimi sistemi – pojavila potreba po standardiziranem kreditnem sistemu na evropski ravni.

ECTS (European Credit Transfer System), je kreditni sistem, ki v središče postavlja študenta in temelji na času, ki ga študent vложи v izobraževanje z namenom doseči cilje študijskega programa⁴³. Omogoča lažje razumevanje študijskih programov in lažjo medsebojno primerjavo le teh, tako za domače kot za tuje študente. Uporaba ECTS pospešuje mobilnost in prepoznavnost študijskih programov ter pomaga univerzam pri oblikovanju svojih izobraževalnih sistemov. (<http://www.studentska-org.si/>, 7. 3. 2005) Pri nas so fakultete začele vpeljevati kreditni sistem na podiplomskem študiju, nato pa postopoma še na dodiplomskem študiju.

Zelo pomemben je 16. člen ZViS-D, ki s spremembo 36. člena opredeljuje, koliko kreditnih točk in časa pripada posameznim stopnjam oziroma študijskim programom. Določeno je, da posamezni letnik študijskega programa obsega 60 kreditnih točk, vsa prva stopnja pa od 180 do 240 kreditnih točk, torej tri do štiri leta. Magistrski študiji naj bi obsegali od 60 do 120 kreditnih točk; trajali bodo od enega do dveh let. Magistrski študiji, ki imajo sicer 60 kreditnih točk, pa bodo v primeru, ko se vpišejo študentje, ki so končali prvostopenjski študij, obsegajoč le 180 točk, program izjemoma lahko razširili, vendar ne več kot za 60 kreditnih točk. Za doktorske študije so predvidena tri leta oziroma 180 točk.

Da se za starimi nazivi skrivajo tudi nekatere novosti, pa kaže 18. člen ZViS-D, ki določa novi člen 38. a z določbo, da se lahko v drugostopenjski magistrski študij vpiše tako rekoč katerikoli diplomant prvostopenjskega študija, če le opravi predpisane študijske obveznosti, potrebne za spremljanje tega študija, ki pa lahko obsegajo od 10 do 60 kreditnih točk. (Delo, 18. 3. 2004)

Naš kreditni sistem so na večini programov že pripravili, vendar tako, da gre zgolj za kreditno pretvorbo obstoječega predmetnika, ne pa za uveljavitev bistveno večjega deleža izbirnih predmetov in s tem tudi možnosti večje izbire med ponujenimi učitelji. (Delo, 3. 5. 2004)

⁴³ Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo je 12. 11. 2004 sprejel *Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS*. Merila veljajo od 20. 11. 2004, uporabljajo pa se za študijske programe pripravljene v skladu z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu. (Uradni list RS št. 124/04)

Po mnenju dr. Jožeta Mencingerja kreditno vrednotenje študijskih programov definitivno ne izboljšuje preglednosti, ampak jo zamegljuje, saj gre neprestano seštevanje `jabolk in hrušk` in pretvarjanje dobljenih seštevков v nesmiselne merske enote. Ob vsem hrupu okrog ECTS zato v praksi ne gre za nič drugega, kot za nekakšno prevedbo dosedanjega števila predavanj ali drugih obveznosti študentov, ki so časovno vsaj malo merljive, v nove enote, ki so povsem nemerljive. (Delo, 4. 1. 2005)

3. 3. 4 VSEŽIVLJENSKO IZOBRAŽEVANJE⁴⁴

Za ustvarjalnost in inovativnost se bomo izobraževali do pozne starosti oziroma mladosti, če velja, da je človek mentalno star toliko, kolikor ohranja zanimanje za strokovni in osebni razvoj. Ker bodo delavniki premalo, bomo to počeli tudi ob nedeljah. Mogoče pa bo nekoč izobraževanje končno postalo tudi zabava. (Delo, 18. 10. 2003)

Na sestanku Evropskega sveta v Lizboni marca 2000 so poudarili pomembnost vseživljenjskega učenja za prihodnost Evrope. Voditelji držav članic so se strinjali, da bi morala biti Evropska unija v naslednjem desetletju zgled celotnemu svetu. Evropa lahko – in mora – dokazati, da je mogoče oboje: doseči dinamično gospodarsko rast in učvrstiti družbeno kohezijo. Iz zavezanosti, da »so ljudje glavna prednost Evrope, izhaja zaključek, da se morata predvsem izobraževanje in usposabljanje prilagoditi novi stvarnosti 21. stoletja in da je vseživljenjsko učenje bistveno za razvoj državljanstva, socialne kohezije in zaposlovanja«. (EU, 2000)

12. člen ZViS-D: Študijski programi za izpopolnjevanje so oblika vseživljenjskega izobraževanja in so namenjeni predvsem za izpopolnjevanje, dopolnjevanje, poglobljanje in posodabljanje znanja. Poleg programov visokošolski zavodi lahko organizirajo tudi različne oblike `neformalnega učenja`,⁴⁵ na primer tečaje, poletne šole, programe usposabljanja in

⁴⁴ Evropska komisija in njene članice so v okviru strategije zaposlovanja opredelile vseživljenjsko učenje kot `namerno učno aktivnost`, ki teče s ciljem, da se izboljša znanje, spretnosti in veščine. (EU, 2000)

⁴⁵ Obstajajo tri temeljne učne kategorije namerne učne aktivnosti:

- Formalno učenje: odvija se v institucijah za izobraževanje in usposabljanje in vodi do priznanih diplom in kvalifikacij;
- Neformalno učenje: odvija se izven glavnih sistemov izobraževanja in usposabljanja in ni nujno, da vodi do formaliziranih certifikatov;
- Informalno (priložnostno učenje): je naravni spremljevalec vsakdanjega življenja. Za razliko od formalnega in neformalnega učenja za to učenje ni nujno, da je namerno.

podobno, če to ne vpliva na izvajanje študijskih programov za pridobitev izobrazbe. (Uradni list RS št. 63/04)

Vseživljenjsko učenje se je kot teoretični koncept uveljavilo tudi pri nas, vendar pa je njegova aplikacija v visokošolski praksi dokaj počasna. Anketa, ki jo je maja 2003 na Univerzi v Ljubljani izpeljala delovna skupina za spremljanje bolonjskega procesa⁴⁶, je pokazala, da pri vprašanih o vseživljenjskem učenju prevladuje mnenje, da gre le za organizacijo izrednega študija (Zgaga, 2003). Vendar pa vseživljenjskega učenja v visokem šolstvu ni mogoče izenačevati samo z vprašanjem izrednega študija. Gre za oblikovanje takšnega visokošolskega sistema, ki ob študiju za doseganje posameznih stopenj (diplom) omogoča tudi študij posameznih ožjih tem, modulov, specialnih tečajev, ki so lahko pomembni bodisi z vidika kandidatove zaposljivosti bodisi iz drugih vidikov (npr. splošnoizobraževalno, kot priprava na nadaljnji študij). Takšne oblike študija bi lahko potekale pred ali po pridobitvi (prve) stopnje. Ponudba takšnega študija pa bi bila ena od dodatnih oblik razširjanja znanja, ki nastaja in se akumulira na visokošolski ustanovi (Zgaga, 2003).

3. 3. 5 EVROPSKA DIMENZIJA

Berlinske komunikate evropsko dimenzijo definirajo kot »razvoj dodatnih modulov, predmetov in učnih načrtov z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo« in v tem pogledu so posebej odločilni projekti v okviru SOCRATES - ERASMUS. Poleg manj ambiciozne izmenjave študentov in učiteljev nastajajo v tem okviru tudi bolj ambiciozni »integrirani študijski programi skupne stopnje.« Skupne stopnje oziroma diplome so v nekaterih evropskih okoljih pridobile vlogo osrednje prioritete. Seveda pa so tudi ovire, predvsem zakonodajne narave, saj večina nacionalnih sistemov zaenkrat ne dopušča podeljevanja skupnih stopenj. Tako je tudi pri nas: diplomu z naslovom, ki pojasnjuje doseženo stopnjo, podeljuje (samo eden) visokošolski zavod. Del študija lahko poteka drugod in se doma nato kandidatu prizna, diplomu pa podeli matična ustanova. (Zgaga, 2003)

ZViS-D eksplicitno predvideva integrirane študijske programe in skupne stopnje, kar bo omogočilo, da se že vzpostavljene oblike individualnega sodelovanja razvijejo v skupne

Doslej je formalno učenje prevladovalo v političnem razmišljanju. Kontinuum vseživljenjskega učenja pa bolj izpostavlja neformalno in informalno (priložnostno)učenje. (EU, 2000)

⁴⁶ Kako spremljamo bolonjski proces na članicah Univerze v Ljubljani? Rezultati ankete (16. 5. 2003)

študijske projekte, ki bodo vodili k skupnim stopnjam. (http://www.bologna-bergen2005.no/EN/national_impl/00_Nat-rep-05/National_Reports-Slovenia_050114.pdf, 22. 5. 2005)

‘Evropska dimenzija’ ne bi smela pomeniti le tistega, kar je onstran meja, pač pa bi morali znati čez te meje pokazati, kaj specifičnega lahko k tej dimenziji prispevajo naše univerze in visokošolski zavodi. (Zgaga, 2003)

3. 3. 6 NOSTRIFIKACIJA⁴⁷

Študentje, ki so diplomirali, magistrirali ali doktorirali v tujini, se nemalokrat pritožujejo, kako zapleten in dolgotrajen, pa tudi drag je ‘postopek nostrifikacije listine’⁴⁸, ki so jo dobili po končanem izobraževanju. (Delo, 16. 9. 2003)

Po besedah Klemna Miklaviča, podiplomskega študenta FDV, pa si kritiko zasluži tudi naš sedanji sistem spodbujanja evropske študijske izmenjave študentov. »Res je, da gredo naši študentje zelo radi v tujino in zato so naši podatki o mobilnosti kar spodbudni. Toda za zdaj pri nas skoraj ni programa, kjer bi študentom dejansko priznali v tujini opravljene študijske obveznosti – formalno jih fakultete sicer priznajo, ker jih po pogodbi pač morajo, vendar to še ne pomeni, da jih upoštevajo tudi pri priznavanju opravljenega letnika. Mislim, da iz takih razmer tudi ne bo izhoda, dokler ne bo premika v glavah akademikov.« (Delo 3. 5. 2004)

Marjana Šoukal-Ribičič iz Ministrstva za šolstvo znanost in šport meni, da naj bi zapleten postopek nostrifikacije postopoma poenostavila načela Bolonjske deklaracije, Lizbonske konvencije o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v Evropski regiji, kreditni sistem študija ter uvedba priloge k diplomi. (Delo, 16. 9. 2003)

⁴⁷ »Nostrifikacija je upravni postopek, s katerim se spričevalu tuje šole prizna enakopravnost s spričevalom domače šole enake vrste«. (<http://mszs.si/slo/solstvo7nostrifikacija.asp>, 18. 8. 2004)

⁴⁸ Tisti, ki pri nas želijo nostrificirati diplomu, morajo najprej izpolniti in oddati vlogo. Na univerzi pregledajo in pošljejo kandidatu potrdilo, s katerim lahko pri delodajalcu ali na zavodu za zaposlovanje dokaže, da postopek že poteka. Nato univerza presodi, ali obstaja v Sloveniji soroden program in ga v tem primeru pošlje fakulteti ali akademiji, ki ga izvaja. Tam za vsak primer posebej oblikujejo komisijo, pregledajo diplomsko listino in program študija, v nekaterih primerih zahtevajo tudi nostrifikacijski izpit, sicer pa pošljejo kandidatu odločbo o nostrifikaciji in oblikujejo nostrifikacijsko klavzulo. Če gre za interdisciplinarni študijski program ali program, ki ni primerljiv s katerim od naših, oblikujejo komisijo na univerzi in tam izpeljejo celoten postopek. (Delo, 16. 9. 2003)

Tako je Državni zbor 17. junija 2004 sprejel Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja – ZPVI in tako nadomestil več kot trideset let star zakon. Novi zakon med drugim loči priznavanje za namen nadaljnjega izobraževanja ter za namen zaposlovanja⁴⁹.

3. 3. 7 FINANCIRANJE ŠTUDIJA

Vlada RS je 24. decembra 2003 sprejela *Uredbo o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008*⁵⁰. S to uredbo se ureja javno financiranje študijske in obštudijske dejavnosti, investicij in investicijskega vzdrževanja ter razvojnih nalog na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, ki jih je ustanovila Republika Slovenija, ter financiranje nekaterih nacionalno pomembnih nalog. Javna sredstva za študijsko leto določijo kot skupna za univerzo ali samostojni visokošolski zavod – integralno financiranje. (Uradni list RS št. 134/03)

Bivši minister Slavko Gaber uredbo označuje ne le kot povečanje avtonomnosti (univerze sedaj poleg avtonomije poučevanja in organizacijske avtonomije pridobijo še finančno avtonomijo), ampak se avtonomnost univerze prvič v resnici vzpostavlja. Odslej se denar ne bo več nakazoval po programih, ampak po številu študentov in številu diplom; razpolaganje s sredstvi med ministrstvom in univerzo bo na začetku 80 : 20, v naslednjih petih letih pa se bo to razmerje še za deset odstotnih točk popravilo v korist univerz. Gaber je univerzam svetoval racionalno porabo denarja, saj država preostanka ne bo zahtevala nazaj. (Delo, 4. 12. 2003)

Univerze so od države v študijskem letu 2004/2005 tudi uradno prevzele svoje premoženje. Dejansko pa si je država zadržala nekakšno polovično hipoteko nad tem premoženjem; univerze morajo za vsak bistveni poseg v lastnino, denimo za prodajo premoženja, dobiti privolitev države. (Delo, 2. 10. 2004)

⁴⁹ Problematika je opisana v 7., 8., 10., 11., 13. členu Zakona o priznavanju in vrednotenju izobraževanja – ZPVI. (Uradni list RS št. 73/04)

⁵⁰ Uredba je objavljena v Uradnem listu RS št. 134/03 z dne 30. 12. 2003 in velja od 31. 12. 2003, uporablja pa se jo od 1. 1. 2004, popravek uredbe – Uredba o spremembah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 – 2008 pa je bil objavljen v Uradnem listu RS št. 72/04 z dne 2. 7. 2004 in velja od 3. 7. 2004). (http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/zakonodaja_VS/01a-Uredba_o_financiranju_2004.doc, 26. 2. 2005)

Zelo pomemben je 68. člen uredbe, ki pravi, da se bodo letna proračunska sredstva za študijsko dejavnost vsako leto realno povečala za najmanj za rast bruto domačega proizvoda in ne za manj kot 2,5 % (Uradni list RS št. 134/03). 34.člen ZViS-D⁵¹ pa govori o zagotavljanju sredstev univerzam in samostojnim visokošolskim zavodom, ki jih ustanovi RS.

Vsi trije rektorji (Čok, Mencinger in Rozman) so skeptični do prenosa finančne avtonomije, saj so se zaradi neustreznih kriterijev financiranja številne fakultete že znašle v finančnih težavah, neurejeno pa je tudi financiranje novih študijskih programov, saj to ostaja na plečih fakultet. Opozorili so še na pomanjkljivosti pri prenosu premoženja z države na univerzo. Dolgotrajne postopke spremljajo zapleti, stroški vzdrževanja objektov niso upoštevani in zato univerze ne morejo pristati na formalni prenos premoženja, dokler ne bodo določeni natančni postopki in dokler ministrstvo za šolstvo ne bo našlo dolgoročnega vira denarja za vzdrževanje (Delo, 27. 5. 2004).

V zadnjih letih smo doživeli izjemno rast visokošolskih institucij in predvsem števila študentov. Te rasti pa ni spremljala rast bruto domačega proizvoda. Stroški študija so tako strmo narasli, proračunski prihodek pa stagnira. Čeprav so študentje odločno proti uvedbi šolnin, bi bilo mogoče potrebno razmisliti o uvedbi šolnin. Tako bi si fakultete zagotovile lastna finančna sredstva, posledično bi se izboljšala kakovost študija, prav tako pa fakultetam ne bo potrebno opuščati študijskih programov⁵², ki študente ne bodo privlačili v tolikšni meri, a bodo vseeno vitalnega pomena za slovensko gospodarstvo (tehnični študiji še zdaleč ne

⁵¹ 34.člen ZViS-D: Univerzam in samostojnim visokošolskim zavodom, ki jih ustanovi RS, se zagotavljajo sredstva za študijsko dejavnost, obštudijsko dejavnost, investicije in investicijsko vzdrževanje ter razvojne in druge pomembne naloge, določene v pravilniku, ki ga sprejme minister, pristojen za visoko šolstvo.

Sredstva za študijsko dejavnost se določijo v državnem proračunu kot skupna sredstva za univerzo ali samostojni visokošolski zavod (integralno financiranje) ob upoštevanju študijskega področja ter števila vpisanih študentov in diplomantov rednega študija prve in druge stopnje, in sicer tako, da omogočajo izvajanje študijskih programov, ki izobražujejo za poklice, urejene z direktivami Evropske unije, ter izvajanje najmanj štirih letnikov drugih študijskih programov.

Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se v državnem proračunu za najmanj tretjino študentov zagotovijo sredstva za izvajanje študija v petem letniku. Pri tem se upošteva socialni položaj študentov, prednostna ali deficitarna študijska področja ter enakomerna zastopanost študentov po statističnih regijah.

Podrobnejše kriterije iz prejšnjega odstavka določi minister, pristojen za visoko šolstvo.

V državnem proračunu se tako določijo sredstva za izvajanje petega letnika za vse študente s slabim socialnim položajem. Iz državnega proračuna se lahko sofinancira tudi študij po študijskih programih tretje stopnje. Sredstva za obštudijsko dejavnost se določijo ob upoštevanju števila vpisanih študentov in vrednosti točke za posameznega študenta, ki jo za vsako proračunsko leto s sklepom določi minister, pristojen za visoko šolstvo.

V postopku priprave državnega proračuna univerze in samostojni visokošolski zavodi predložijo ministrstvu, pristojnemu za visoko šolstvo, finančno ovrednoten letni program. (Uradni list RS št. 63/04)

⁵² Bivši minister Zupan tako pravi, da sistem financiranja študijskih programov zgolj na podlagi števila vpisanih študentov ni optimalen, saj je naloga države zagotavljati sredstva tudi za programe, ki imajo malo študentov, ker se lahko pojavijo nove potrebe ali odkritja, katedre pa ni moč ponovno ustanoviti čez noč. (Delo, 15. 1. 2005)

pokrijejo svojih prostih razpisanih mest, saj se jih drži sloves, da so bolj zahtevni). Prav tako bi se v veliki meri finančno razbremenili izredni študentje, ki plačujejo vrtoglave šolnine⁵³.

Gospodarstvo ne vidi interesa, da bi namenjalo večje denarje za šolstvo, `ameriških` donatorjev ne poznamo, pa tudi davčni sistem jih ne spodbuja niti z enim ukrepom, le redke šole imajo ustrezno vizijo in strateško usmeritev, v kateri so zastopani elementi globalizacije, konkurence, prijaznosti do študenta in stikov z gospodarstvom (Delo, 23. 10. 2004).

3. 3. 8 MOBILNOST

V novi Evropi družbe znanja bi morali imeti državljani možnost, da se učijo in delajo kjerkoli po Evropi, pri tem pa bi morali polno izkoristiti tudi svoje kvalifikacije, kjerkoli bi že bili. (Council of European Union, Brussels, 20 February 2002)

Temeljno sporočilo Berlinskih komunik je na tem področju dokaj splošno: cilj je v tem, da bi odstranili vse ovire za mobilnost. Temeljna strateška in obenem tudi zakonodajna naloga je, da razvijemo nacionalni sistem, ki bo v mednarodnem kontekstu Evropskega visokošolskega prostora prepoznaven in primerljiv. (Zgaga, 2003)

Ena temeljnih prioritet Nacionalnega programa visokega šolstva Republike Slovenije je vključitev v mednarodni sistem sodelovanja, še posebej pa zagotoviti razmere za mobilnost študentov in visokošolskih učiteljev. V tem kontekstu se velika pomembnost namenja vpeljavi kreditnega sistema in dodatka k diplomam, odstranitvi zakonodajnih ovir ter poenostavljenju postopkov za mobilnost slovenskih in tujih študentov, visokošolskih učiteljev in raziskovalcev.

Mednarodna mobilnost na področju slovenskega visokega šolstva se uresničuje v okviru dvostranskih, regionalnih in multilateralnih pobud. Tako je Slovenija že v 90-tih letih sodelovala v programu TEMPUS, od leta 1999 pa sodeluje tudi v programu SOCRATES -

⁵³ Zagovornik uvedbe šolnin je dr. Jože Mencinger in to predvsem kot sredstvo za solidarnostno porazdelitev bremena stroškov, ki jih zdaj za svoj študij plačujejo tisti izredni študentje, ki so vrstniki rednih študentov. (Delo, 5. 1. 2004)

ERASMUS. Slovenija prav tako sodeluje v programu CEEPUS, kjer potekajo izmenjave med državami, ki niso članice EU. (Clark, 2003)

Slovenija je Zakon o visokem šolstvu leta 1999 dopolnila z določbo, na podlagi katere bodo EU državljani, ko Slovenija postane polnopravna članica EU, imeli enake pravice in razmere na področju izobraževanja in visokošolskih institucij kot slovenski državljani. To vključuje pravico vpisati se na javne dodiplomske študijske programe brez šolnine (Clark, 2003). Tako 1. člen ZViS-D pravi, da lahko RS Slovencem brez slovenskega državljanstva, ob upoštevanju mednarodnih pogodb in sporazumov ali na podlagi vzajemnosti tudi tujcem, zagotavlja štipendije ali študijske pomoči za študij po študijskih programih za pridobitev izobrazbe ali izpopolnjevanje (Uradni list RS št. 63/04).

Vlada RS je ustanovila dve javni instituciji, in sicer *Center za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja* in fundacijo *Ad Futura*, da bi zagotovila upravljanje, financiranje in tehnično podporo za mobilnostne programe, kot tudi za informiranje in podporo tako domačim kot tujim izmenjavam študentov. Pomembni ukrepi na nacionalni ravni, ki bodo izboljšali mobilnost, so tudi poenostavljenje postopkov za pridobitev vize in ureditev zdravstvenega zavarovanja. Da bi pritegnili več tujih študentov, morajo univerze in študentske organizacije razviti sistem organizirane pomoči, vodenja, kot tudi pomoč pri iskanju akomodacije. Poleg tega pa visokošolske institucije ponujajo tudi pripravljalne in jezikovne tečaje za tuje študente. (http://www.bologna-bergen2005.no/EN/national_impl/00_Nat-rep-05/National_Reports-Slovenia_050114.pdf, 22. 5. 2005)

3. 3. 9 KAKOVOST V IZOBRAŽEVANJU

Ena od prioritet bolonjske reforme je tudi vzpostavitev učinkovitega sistema zagotavljanja kakovosti in akreditacije študijev. Zagotavljanje kakovosti je pravzaprav najbolj izpostavljen element nastajajočega Evropskega visokošolskega prostora, ki preči vse cilje. (Zgaga, 2003)

Pomemben je 80. člen ZViS-D: Kakovost visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega in umetniškega ter strokovnega dela ocenjujejo visokošolski zavodi (samoevalvacija) in Svet za evalvacijo visokega šolstva (zunanja evalvacija).

Celotna kakovost visokošolskega procesa temelji na štirih glavnih stebrih: samoevalvacija, zunanja evalvacija, akreditacija in izboljšave glede na ugotovljeno stanje. Od vseh štirih glavnih stebrov zagotavljanja in nadziranja kakovosti je Slovenija z drugimi evropskimi državami primerljiva le pri samoevalvacijskih postopkih.

V Sloveniji delo akreditiranja študijskih programov in spremljanje kvalitete študijskega procesa opravljata dva visokošolska organa. Svet za visoko šolstvo RS (ustanovljen 1994), ki je vladni organ in izvaja le akreditacijo glede na sprejete normative in standarde, ne izvaja pa tudi spremljanja in zagotavljanja kakovosti. To delo od 1996 opravlja Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva (ustanovljena na pobudo rektorske konference)⁵⁴. Zaključimo lahko, da imamo na eni strani vladni organ za akreditiranje študijskih programov, na drugi strani pa univerzitetni organ slovenskih univerz za kakovost. V Evropi za akreditacijo študijskih programov in ocenjevanje kakovosti skrbi eno samo telo, v Sloveniji pa je uveljavljen neučinkovit `dvojni` sistem (ŠOU⁵⁵, 2003).

V ZViS-D se Svet za visoko šolstvo RS spremeni v Svet RS za visoko šolstvo⁵⁶.

Obstaja področje našega visokega šolstva, ki mu Klemen Miklavič, podiplomski študent FDV, namenja pohvale: »Te veljajo naraščanju možnosti nadzora kakovosti visokega šolstva

⁵⁴ Po ZViS-D Nacionalno komisijo za kvaliteto šolstva nadomesti javna agencija za visoko šolstvo. (Delo, 3. 6. 2004)

⁵⁵ Študentska organizacija Slovenije se v tem pogledu zavzema za ustanovitev neodvisne nacionalne agencije za kakovost. V ta namen je Študentska organizacija univerze izdelala predlog takšne agencije in ga poslala Ministrstvu za šolstvo znanost in šport ter ostalim pristojnim organom. Gre za *Elaborat k vzpostavitvi neodvisne nacionalne agencije za spremljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskega procesa v Republiki Sloveniji*.

⁵⁶ V 26. členu ZViS-D so opredeljene njegove naloge:

- v sodelovanju z visokošolskimi zavodi ter ministrstvom, pristojnim za visoko šolstvo, pripravi strokovna izhodišča za oblikovanje nacionalnega programa visokega šolstva;
- svetuje Vladi RS pri pripravi in spreminjanju visokošolske zakonodaje;
- svetuje Vladi RS pri načrtovanju razvoja visokega šolstva;
- določi merila za akreditacijo in ponovno akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov (Svet RS za visoko šolstvo je 10.9.2004 sprejel *Merila za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov* - Uradni list RS št. 101/2004);
- določi merila za kreditno ovrednotenje študijskih programov po ECTS in opredelitev minimalnega deleža izbirnosti v študijskih programih (Svet RS za visoko šolstvo je dne 12.11.2004 sprejel *Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS* - Uradni list RS št 124/04);
- določi merila za prehode med študijskimi programi;
- daje strokovno mnenje o izpolnjevanju pogojev za ustanovitev oziroma preoblikovanje visokošolskega zavoda;
- daje soglasje k študijskim programom;
- daje ponovno soglasje k študijskim programom najmanj vsakih sedem let, pri čemer predvsem upošteva ugotovitve iz samoevalvacijskih in zunanjih evalvacijskih poročil;
- sodeluje z institucijami za akreditacijo iz tujine in njihovimi strokovnjaki.

Svet RS za visoko šolstvo pri svojem delu sodeluje s strokovnimi sveti za posamezna področja vzgoje in izobraževanja ter znanosti in tehnologije in javno agencijo za visoko šolstvo. (Uradni list RS št. 63/04)

in sočasnemu povečevanju soodločanja študentov, ki naj bi se tudi pri nas povečevale v skladu s tovrstno prakso evropskega visokega šolstva: sistemski nadzor visokošolske kakovosti, ki naj bi ga zdaj dobili tudi pri nas, se zdi študentom izjemno pomemben, saj menimo, da brez tega tudi ne bo premika v glavah profesorjev, še zlasti starejših« (Delo, 3. 5. 2004). Tako so v ZViS-D, v Svet RS za visoko šolstvo⁵⁷ vključeni tudi predstavniki študentov.

Dobili naj bi center za razvoj visokega šolstva, ki bo deloval kot javna agencija⁵⁸ in bo med drugim vodil akreditacijske in evalvacijske postopke, sodeloval pri izdajanju mnenj o priznavanju tujih visokošolskih kvalifikacij in pripravljajl statistične in druge analize o

⁵⁷ 27. člen ZViS-D: Svet RS za visoko šolstvo sestavljajo strokovnjaki s področja visokega šolstva ter znanosti in tehnologije, gospodarstva in negospodarstva ter predstavniki študentov in vlade RS, po svojem položaju pa so njegovi člani tudi rektorji univerz, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter predsednik Sveta za evalvacijo visokega šolstva. Svet RS za visoko šolstvo mora biti sestavljen tako, da so v njem zastopana vsa študijska n znanstveno-raziskovalna področja. Predsednika in največ 15 članov imenuje Vlada RS. (Uradni list RS št. 63/04)

⁵⁸ 27. člen ZViS-D: Svet RS za visoko šolstvo sestavljajo strokovnjaki s področja visokega šolstva ter znanosti in tehnologije, gospodarstva in negospodarstva ter predstavniki študentov in vlade RS, po svojem položaju pa so njegovi člani tudi rektorji univerz, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter predsednik Sveta za evalvacijo visokega šolstva. Svet RS za visoko šolstvo mora biti sestavljen tako, da so v njem zastopana vsa študijska n znanstveno-raziskovalna področja. Predsednika in največ 15 članov imenuje Vlada RS.

Javna agencija za visoko šolstvo ima naslednje naloge:

- sodeluje pri načrtovanju nacionalne visokošolske politike;
- skrbi za delovanje sistema za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokega šolstva in višjega strokovnega izobraževanja (zunanja evalvacija);
- vodi zunanje evalvacijske postopke in zanje pripravlja strokovne podlage;
- sodeluje z visokošolskimi zavodi in spodbuja izvajanje samoevalvacij;
- sodeluje z institucijami ali organi za evalvacijo visokega šolstva iz tujine;
- organizira usposabljanje zunanjih evalvacijskih komisij in samoevalvacijskih skupin visokošolskih zavodov;
- zbira in analizira poročila o samoevalvacijah visokošolskih zavodov ter zunanjih evalvacijah;
- objavlja poročila o zunanjih evalvacijah;
- pripravlja statistične in druge analize o dejavnosti visokega šolstva;
- vodi zbirke podatkov, določene z zakonom in drugimi predpisi;
- [...].

Organi javne agencije za visoko šolstvo so: upravni odbor, direktor in svet za evalvacijo visokega šolstva.

Naloge sveta za evalvacijo visokega šolstva:

- določi merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela (Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva je dne 25.10.2004 sprejel *Merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela* - Uradni list RS št. 124/04);
- določi merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti višjih strokovnih šol, študijskih programov ter strokovnega dela;
- daje mnenje in pripravlja poročila o zunanjih evalvacijah visokošolskih zavodov, njihovih študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela;
- daje mnenje in pripravlja poročila o zunanjih evalvacijah višjih strokovnih šol, njihovih študijskih programov in strokovnega dela;
- opravlja druge naloge v skladu z zakonom in aktom o ustanovitvi javne agencije. (Uradni list RS št. 63/04)

dejavnosti visokega šolstva. Ta center bo lahko vodil le direktor z doktoratom znanosti in desetimi leti delovnih izkušenj. (Delo 18. 3. 2004)

Dr. Jure Zupan meni, da je Bolonjska deklaracija zgolj smernica in ne predpis, ki bi ga morali brezpogojno upoštevati. »Bolonjski proces naj bi zagotovil vseevropsko primerljivost izobrazbe, ne pa uvajal nekakšna skupna jedra, s katerimi imamo mi že iz preteklosti slabe izkušnje. Za nas mora biti pri uvajanju novih programov primarna njihova kakovost. Kaj neki bodo imeli diplomanti od tako imenovanih bolonjskih študijev, če ne bodo dovolj kakovostni? Z njimi ne bodo prišli do zaposlitve oziroma jo ne bodo mogli obdržati, če ne bodo pokazali dovolj znanja. Kakovost programov pa je še najbolj odvisna od kakovosti profesorjev in od tega, kako so povezani z nekim programom. Morali bi si prizadevati, da bi imel vsak program svojega profesorja, ne pa takšnega, ki hkrati uči na več programih.« (Delo, 13. 1 2005)

3. 4 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POGLAVJA O SLOVENSKI ZAKONODAJI NA PODROČJU VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

Reforme se ta čas še pospešeno izvajajo v mnogih državah. V tej reformi tudi pri nas ne zaostajamo. Z najnovejšimi zakonskimi spremembami smo pri nas zaokrožili proces posodabljanja visokega šolstva, ki se je začel že sredi osemdesetih let, končal pa leta 1993 s sprejemom Zakona o visokem šolstvu.

Slovenija je kljub začetni navidezni nezainteresiranosti le uredila zakonsko področje visokega šolstva in to nalogo opravila z odliko. Edina moja kritika pa se nanaša področje zagotavljanja kakovosti v izobraževanju. Slovenija je namreč od vseh štirih glavnih stebrov zagotavljanja in nadziranja kakovosti (samoevalvacija, zunanja evalvacija, akreditacija in izboljšave glede na ugotovljeno stanje) z drugimi evropskimi državami primerljiva le pri samoevalvacijskih postopkih. Slovenija ima, v nasprotju z Evropo, uveljavljen dokaj neučinkovit dvotirni sistem, saj imamo na eni strani Svet RS za visoko šolstvo, ki je vladni organ za akreditiranje študijskih programov in Agencija za visoko šolstvo, ki pa je univerzitetni organ slovenskih univerz za kakovost.

Strinjam se s predlagano rešitvijo Študentske organizacije univerze, ki predlaga ustanovitev neodvisne nacionalne agencije za kakovost.

4. ZAPOS LJIVOST DIPLOMANTOV V RS

4. 1 POTREBNE SPREMEMBE V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU

Slovensko gospodarstvo je preveč regulirano, birokratizacija poslovnega okolja omejuje podjetniški razvoj. Številna podjetja in poslovna področja so tehnološko zaostala, poslabšuje se njihova mednarodna konkurenčnost, dodana vrednost celotnega gospodarstva je pod povprečjem razvitega dela EU. Negativni demografski trendi, staranje prebivalstva in neprilagojeni socialni modeli lahko dolgoročno ogrozijo tudi doseženo raven socialne blaginje ljudi. Slovenska država tudi ne uspeva dovolj aktivirati civilne družbe in jo povezati v ustvarjalno kooperativno omrežje. Obstoječe tržno gospodarstvo in država zato vse bolj postajata nosilec starih razvojnih pasti, gre pa za to, da morata postati vir novih razvojnih sposobnosti in priložnosti. Namesto dosedanjega gradualističnega pristopa potrebujemo korenit reformni premik k zagotavljanju večje konkurenčne sposobnosti in trajnostnega razvoja Slovenije. Nova politično ekonomska vizija Slovenije je socialno tržno gospodarstvo, ki bo povežalo bolj liberalno in tržno gospodarstvo z bolj ekonomsko učinkovito in prilagodljivo, toda socialno partnersko državo. Gospodarska rast in vlaganja v znanje bodo omogočila tudi večjo zaposlenost.

EU temelji svoj družbeni razvoj v obdobju do leta 2013 (naslednja finančna perspektiva) na celoviti reformi gospodarstva in socialne države. EU se v prenovljeni lizbonski strategiji (2005) usmerja na dva ključna cilja – zagotavljanje višje gospodarske rasti in povečanje zaposlenosti. Članice EU bodo ta cilja dosegle na pet načinov: (1) s svobodno trgovino in večjo učinkovitostjo notranjega trga, (2) z izboljšanjem podjetniškega okolja in večjo konkurenčnostjo, (3) s prožnejšo delovno zakonodajo in trgom dela, (4) z večjim vlaganjem v šolstvo, znanost, raziskave in razvoj, (5) z izboljšanjem infrastrukture in skupnimi industrijskimi projekti. Prenovljena strategija EU se usmerja na manjše število ciljev in večjo pozornost posveča uresničevanju skupnih razvojnih politik in projektov, pri tem pa ostaja umeščena v vizijo trajnostnega razvoja. Takšen razvojni pristop EU je hkrati tudi osrednje vodilo za slovensko razvojno strategijo do leta 2013. (<http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva>, 20. 6. 2005)

Univerza postaja temeljni dejavnik razvoja in spodbujanja nastanek visokotehnoloških podjetij, ki državi omogočajo dosegati konkurenčno prednost na globalnem trgu. Gospodarska podjetja se povezujejo s podjetniškimi inkubatorji in se čedalje bolj vključujejo tudi v sam pedagoški proces. Država pri tem zagotavlja ustrezne pogoje za čim kakovostnejši prenos znanja z univerze na gospodarstvo (Majerhold, Pezdir, 2003: 52-3). Če je univerza v tradicionalnih industrijskih družbah uravnavala svoj odnos do industrijskih podjetij glede na akademske cilje, industrija pa odnos do univerze glede na svoj kratkoročni dobiček, to v novih modelih produkcije ni več mogoče. Univerza in industrija, kljub navidezni ločenosti, delujeta povezano kot koordinirani enoti. Povezujejo jo različne skupne institucionalne oblike kot so projektne skupine, novonastala podjetja, tehnološki parki, specializirani uradi za patentiranje znanstvenih odkritij. Za novo znanje je tako značilno, da se preko intermedialnih struktur soustvarja in ne več le posreduje. Od tretjega partnerja, države, se pričakuje, da bo usklajevala, nikakor pa intervenirala v odnosih med univerzo in industrijo (Mali, 2002: 160).

4. 2 DIPLOMANTI IN TRG DELOVNE SILE

Prva zaposlitev je za mlade izjemno pomembna, saj jim poleg ekonomske neodvisnosti, oblikovanja socialnih vezi, daje tudi občutek odgovornosti, samostojnosti, osebne identitete, in kar je najpomembnejše sposobnosti. Za diplomante je tako izrednega pomena, kako na njih gledajo delodajalci. V prvi vrsti je pri selekciji za zaposlitev pomembno znanje in delovne izkušnje.

4. 2. 1 ZNANJE – KAKŠNA JE POT DO ZAPOSLOTITVE

Znanje je svetovni izziv razvoja današnje družbe. EU je z Lizbonsko strategijo kot svojo strateško usmeritvijo opredelila oblikovanje evropske družbe in na znanju temelječega gospodarstva. Z vstopom v EU je to tudi strateška usmeritev Slovenije (Svetlik, Pavlin, 2004: 199). Tega se Slovenija zaveda, saj je že v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije (2001 - 2006) poudarila na znanju temelječo družbo kot mehanizem za dosego razvoja (Strategija za gospodarski razvoj, 2001). Današnje gospodarstvo je polno nenehnih sprememb in inovativnosti, zato potrebuje ustrezno usposobljene ljudi, nabite z znanjem in nenehno

pripravljene na globalne izzive. Znanje, ki ga mladi imajo, je njihovo najmočnejše orožje za vstop na trg delovne sile.

Dr. Lucija Čok (rektorica primorske univerze) pa pravi, da znanje na univerzah ni najbolj uporabno, saj je včasih zastarelo, včasih pa površno in nedokončano. Tako se mladi po končanem študiju soočajo s težavami pri zaposlitvi, na kar kaže to, da se diplomanti fakultet prijavljajo tudi na mesta administratorjev. Dr. Lucija Čok meni, da bi vsaka univerza morala odpreti center za spremljanje svojih diplomantov, ki bi študentom pomagal do zaposlitve. (Delo, 29. 1. 2005)

Sporna se mi zdi tudi priloga k diplomi, kjer bo ocenjeno diplomantovo znanje. Poraja se vprašanje ali bo res koristila študentom in ne le bodočim delodajalcem, saj zmanjšuje njihovo poslovno tveganje pri izbiri »najboljših kosov s človeškim kapitalom obogatene delovne sile«. (Delo, 4. 1. 2005)

Diplomanti z višjimi ocenami bodo tako prej prišli do zaposlitve, kar pa bo še bolj depriviligiralo socialno šibkejše diplomante, ki imajo v povprečju malo slabše ocene, saj so bili med študijem, zaradi socialnega položaja, primorani delati. Dr. Jože Mencinger se tako z začudenjem sprašuje, zakaj študentje tako podpirajo uvedbo stopenjskega študija in dopolni k diplomi z vpisom ocen (Delo, 30. 4. 2004). Dejstvo pa je tudi, da bodo v prilogi vpisane tudi ostale študentove aktivnosti, tako da so tukaj tako pozitivni kot negativni učinki.

4. 2. 2 DELOVNE IZKUŠNJE

V očeh delodajalcev se diplomanti pojavljajo kot kategorija, ki jim primanjkuje delovnih izkušenj in delovne usposobljenosti. Nimajo delovne preteklosti, iz katere bi bilo moč sklepati o določenih delovnih navadah in pomenijo za delodajalce večje tveganje (Trbanc, Verša, 2002: 341). Številni so primeri, ko organizacije že na razpisih zavrnejo diplomante, saj zahtevajo določena leta delovnih izkušenj.

Diplomanti niso povsem brez delovnih izkušenj, saj je večina od njih opravljala občasna dela v času študija in med počitnicami. Težava pa je v tem, da te svoje delovne izkušnje delodajalcem ne znajo predstaviti na zanimiv način.

4. 3 SPREMENJENE OKOLIŠČINE IN TRENDI NA TRGU DELOVNE SILE

Tekom zadnjih desetletij na položaj diplomantov na trgu delovne sile vplivajo različne okoliščine, tako na strani povpraševanja kot tudi ponudbe delovne sile. To se odraža tudi pri prehodu diplomantov iz sfere izobraževanja v sfero dela, ki tako postaja bolj zapleten.

4. 3. 1 DEMOGRAFSKE OCENE

Demografske ocene, kljub predvidenemu rahlemu povečanju stopnje rodnosti, kažejo na probleme staranja prebivalstva in upadanje delovno sposobnega prebivalstva po letu 2006 (<http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva>, 20. 6. 2005). Po projekciji prebivalstva v Sloveniji, narejeni sredi devetdesetih let, lahko izrazit primanjkljaj delovne sile pričakujemo leta 2015 (Kraigher, 1995 v Trbanc, Verša, 2002: 344). Glede na te napovedi se spreminja tudi odnos do mladih v razvitih družbah. Mladi tako postajajo naložba v prihodnost, tako družine kot države, kar se kaže tudi v odnosu držav do različnih področij delovanja mladih (Trbanc, Verša, 2002: 344).

4. 3. 2 OD IZOBRAŽEVANJA PROTI TRGU DELOVNE SILE

Iskanje zaposlitve in s tem povezane težave lahko diplomantu odvzame upanje in voljo za vztrajanje pri iskanju zaposlitve. Tako prehod iz izobraževanja v zaposlenost ni preprost korak iz univerze na trg delovne sile.

Prehod je lahko organiziran s strani različnih dejavnikov. V Sloveniji so tradicionalno razviti trije načini prehoda mladih iz izobraževanja v zaposlitev:

- Preko štipendiranja se financira izobraževanje mladih. Lahko iz razloga socialne ogroženosti (republiške štipendije), za vzpodbujanje nadarjene

mladine (Zoisove štipendije) ter kot način kadrov (kadrovske štipendije). Podjetja s kadrovskimi štipendijami usmerjajo izobraževanje mladih v skladu s svojimi potrebami in v stiku z njim ocenijo njihove delovne sposobnosti.

- Pripravništvo, ki na eni strani delodajalcem omogoča presojo delavčeve ustreznosti, po drugi strani pa mlademu delavcu omogoča seznanitev z delom.
- Vajeništvo oziroma sistem dualnega izobraževanja (od reforme 1996), ki je organiziran tako, da se mladi delno izpopolnjujejo s praktičnim delom pri delodajalcih, delno pa pridobivajo teoretična znanja v šoli. Takšna oblika je primerna za strokovno in poklicno izobraževanje. (Trbanc, Verša, 2002: 356-8)

Mislím, da bi bil potreben večji premik na področju kadrovskih štipendij. Mladim tehniške vede ne leže, saj je delež inženirskih diplomantov po letu 1993 padel za četrtno (Delo, 3. 4. 2004). S povečanjem števila kadrovskih štipendij bi lahko pritegnili število študentov v tehnične in naravoslovne študije (po diplomantih teh študijev je na trgu veliko povpraševanje), namesto da direktorji inženirje iščejo na vzhodu. Tako bi tudi zmanjšali število vpisanih na družboslovne študije in ne bi imeli vse več brezposelnih družboslovcev, ekonomistov, lingvistov, filozofov in pravníkov. Praksa pa je ravno nasprotna, saj je v primerjavi s preteklimi leti kadrovskih štipendij čedalje manj⁵⁹.

Eden temeljnih razlogov problematičnega prehoda je prav gotovo šibko sodelovanje ali boljše rečeno nesodelovanje med znanstvenoraziskovalno, izobraževalno in gospodarsko sfero. Slovenija je tako po kriterijih IMD⁶⁰ čisto na dnu usklajenosti izobraževalnega sistema s potrebami konkurenčnega gospodarstva. (Jaklič in drugi, 2002: 252)

Na koncu je tako večina diplomantov, ki jih ogroža brezposelnost, po zaključku izobraževanja primorana sprejeti vsako delo, da bi se sploh lahko integrirali v sistem zaposlovanja. Tako imamo na eni strani diplomante tehničnih in naravoslovnih študijev, po katerih je na trgu delovne sile veliko povpraševanje, ki še vedno dokaj hitro dobijo dobro in trajno zaposlitev, na drugi strani pa imamo diplomante družboslovnih študij, katerih je trg delovne sile že prenasičen (povprečna čakalna doba za zaposlitev študenta FDV, smer politologija, mednarodni odnosi, je na zavodu RS za zaposlovanje okrog enega leta).

⁵⁹ So pa tudi izjeme; tako se na študijskem programu strojnega in kemijskega inženirstva letos veselijo večjega vpisa. To jim je po eni strani uspelo zato, ker jih je v skrbi za svojo kadrovske prihodnost podprlo gospodarstvo, prav tako pomembna pa je bila temeljita prenova programov. (Delo, 12. 4. 2005)

⁶⁰ IMD – International Institute for Management Development

4. 4 IZOBRAŽEVANJE – STRATEGIJA ZA OBVLADOVANJE TVEGANJ

Mladi in njihovi starši se vedno bolj zavedajo pomena izobrazbe, saj bodo tako vsaj tekmovali za delovna mesta. Izobraževanje postaja njihova strategija za obvladovanje tveganj. Razlogi za vedno večje navdušenje mladih za terciarno izobraževanje so različni:

- neugodne gospodarske razmere in pomanjkanje razpoložljivih zaposlitev (mladi zato raje izberejo nadaljevanje izobraževanja kot pa vstop na trg delovne sile);
- spoznanje mladih in njihovih staršev, da višje kvalifikacije in višja izobrazba pomenijo način za pridobitev boljšega poklicnega oziroma profesionalnega položaja na trgu delovne sile in tudi boljših dohodkov;
- višji življenjski standard omogoča tudi mladim iz srednji slojev, da dlje ostanejo v izobraževalnem sistemu;
- spreminjanje izobraževalnih sistemov, ki postajajo vedno bolj razvejani, s številnimi možnostmi izobraževanja, tudi v krajših oblikah. (Trbanc, Verša, 2002: 345)

Posameznikovo vlaganje v izobraževanje se bo obrestovalo, saj bodo ekonomske nagrade in posledično materialna varnost ob njegovem vstopu v sistem zaposlovanja toliko večje. Višje izobraženi posamezniki bodo posledično prispevali k večji produktivnosti in makroekonomski ravni. Konec koncev je človeški kapital eden najpomembnejših dejavnikov gospodarskega razvoja in konkurenčne sposobnosti uspešnih držav.

4. 5 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE POGLAVJA O ZAPOS LJIVOSTI DIPLOMANTOV V RS

Predvsem diplomanti družboslovnih in humanističnih študij se po končanem študiju soočijo s problemom zaposlitve. Število diplomantov na tem področju je precejšnje, zato je velika tudi konkurenca za prosta delovna mesta. Čakalna doba za te diplomante je tudi leto dni za posamezne študije. Na drugi strani pa imamo naravoslovne in tehniške študije, kamor se vsako leto vpiše nezadostno število študentov. Diplomanti teh študijev imajo po končanem študiju zagotovljeno sigurno zaposlitev, celo več, lahko celo izbirajo med več ponudbami.

Rešitev za ta problem vidim predvsem v aktivni štipendijski politiki tako države kot podjetij. Tako bi država in podjetja študentom zagotovila zaposlitev po končanem študiju. Aktivna štipendijska politika bi po mojem mnenju vzpostavila ravnotežje med naravoslovnimi in družboslovnimi študiji. Ob zagotavljeni štipendiji in kasneje zaposlitvi bi se, kljub po govoricah sodeč težkemu naravoslovnemu študiju, študentje vseeno odločali za te študij. Moj predlog pa bi bil tudi uravnotežena štipendijska politika s strani države, kar pomeni, da bi bili v enaki meri štipendirani tako družboslovni kot tudi naravoslovni študiji. Po drugi strani pa bi, v skladu s svojimi potrebami, študijske programe štipendirala tudi posamezna podjetja. Študirali bi lahko vsi, štipendije pa bi dobilo le cca. 35 % tistih dijakov, ki so se izkazali na maturi.

5. ZAKLJUČEK

Slovenija se je takoj po osamosvojitvi podala v evropske visokošolske vode. Sodelovala je med drugim v TEMPUS-u, bila je ena izmed ustanoviteljic srednjeevropskega programa CEEPUS in ena od prvih desetih podpisnic Lizbonske konvencije, postala pa je tudi članica evropskega programa Socrates – Erasmus.

Vse to je vodilo k podpisu Bolonjske deklaracije leta 1999, kjer so si države podpisnice zastavile skupni cilj – ob hkratnem polnem upoštevanju in spoštovanju različnosti nacionalnih sistemov izobraževanja in avtonomije univerz – do leta 2010 z vzajemnim sodelovanjem postaviti odprt in konkurenčen evropski visokošolski prostor, ki bo privlačen tudi za neevropske študente.

V prvih letih po podpisu Bolonjske deklaracije se je o bolonjskem procesu govorilo in pisalo bolj malo, s Praškim komuniquejem pa se je to spremenilo. Povečala se je zavest o pomembnosti oblikovanja evropskega visokošolskega prostora. Glavni premik pa se je zgodil septembra 2003 v Berlinu, ko je bilo dogovorjeno, da mora biti v državah podpisnicah do leta 2005 vse pripravljeno za uresničevanje stopenjskega modela študija.

Prvi pomembnejši korak na področju slovenskega visokega šolstva je bil sprejem Nacionalnega programa visokega šolstva (2002). V njem so podani cilji (ti so pozneje na neposreden ali vsaj posreden način preneseni tudi v ZViS-D) kot so dolgoročno povečanje terciarne izobrazbe v RS, vseživljenjsko učenje, izboljšanje kakovosti študija, spodbujanje mednarodnega sodelovanja visokošolskih zavodov in tako dalje.

Maja 2004 pa smo dobili dolgo pričakovani Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu (ZViS-D). V njem so zapisana temeljna določila, po katerih morajo visokošolske institucije delovati, da bomo resnično lahko postali del evropskega visokošolskega prostora. V zakonu je zapisano, da se morajo študijski programi uvajati postopoma, najkasneje pa do 2009/10. Junija 2004 pa smo dobili še Zakon o nostrifikaciji.

V zadnjem času je prišlo do krize izobraževanja. Študij je postal dostopen vsem, prihaja do vse več zahtev, s tem pa pada kvaliteta šolstva. S tem problemom se soočamo tudi v Sloveniji, ki teh stroškov enostavno ne zmore. Ker pa je visokošolski študij javno dobro, ga država še

vedno financira. Tu pa se pojavi problem, saj pomanjkanje denarja posledično zmanjšuje kakovost študija. Rešitev bi lahko bila delno v privatnih virih financiranja oziroma v uvedbi šolnin, ki bi bile nižje kot so sedaj za izredni študij, vendar enake za vse. Konec koncev je kakovost fakultete zelo važna, saj se ta odraža v njenem slovesu. Študentje nosijo ime fakultete, ta je tista, ki študentom da znanje in katere ime nosijo po svetu. Boljši sloves kot ima fakulteta v svetu, lažje njeni diplomanti dobijo zaposlitev. Dejstvo je, da pri nas država enostavno ne more zagotoviti dovolj sredstev za univerze, na ta račun pa trpi kakovost fakultet, ki bodo zaradi pomanjkanja denarja primorane celo opuščati nekatere študijske programe.

Poraja se tudi vprašanje ustreznosti dvostopenjskega študij in zaposlitve po njem. Mnogim delodajalcem se zdijo že diplomanti starega štiri-letnega študija premalo usposobljeni. Vprašanje je ali bodo študentje novega prvostopenjskega študija dovolj usposobljeni za delo. Res pa je, da zaposlitev ni odvisna zgolj od uspešnosti bolonjske reforme, temveč tudi od gospodarstva, ki mora ustvarjati delovna mesta. Na tem področju pa mora Slovenija še veliko postoriti. Potrebno je opozoriti na zelo šibke vezi med razvojno raziskovalnim ter izobraževalnimi institucijami na eni ter proizvodnimi organizacijami na drugi strani. Tako se na izobraževalnih institucijah v veliki meri posreduje znanje, ki je samo sebi v namen. Proizvodne organizacije zaradi tega ne dobivajo dovolj novega znanja in ustrezno usposobljene kadre. Rešitev je v tesni povezanosti med inštituti, univerzami in proizvodnimi organizacijami. Na ta način se bo pravočasno ustvarjalo relevantno znanje. Problem pa je tudi v premajhnem vlaganju v raziskave in razvoj, predvsem s strani države, zaradi tega inštituti ne raziskujejo pravih problemov ali pa to počno prepočasi. Potrebna bi bila preobrazba univerze in javnih raziskovalnih zavodov v smislu odpiranja navzven – na ta način bo prišlo do večje interne in mednarodne mobilnosti profesorjev, kot tudi študentov in raziskovalcev. H kvaliteti raziskovanja in poučevanja bi pripomoglo tudi to, da profesorji in raziskovalci ne bi bili več javni uslužbenci. To bi primoralo raziskovalce in profesorje k večjemu udejstvovanju in učinkovitejšemu delu, kar bi posledično pripomoglo tudi k povečanju ugleda same izobraževalne ustanove ali pa raziskovalnega inštituta.

V Nemčiji so se tako na svoje bolonjske študente že pripravili, saj predvidevajo, da se jih bo po končanem dodiplomskem študiju 70 % zaposlilo, 30 % pa bo študij nadaljevalo (procent tistih, ki bodo študij nadaljevali, pa bo na Danskem kar 90 %). Kaj je na tem področju naredila Slovenija in ali bodo slovenski prvostopenjski diplomanti pri nas dobili zaposlitev?

Če zaposlitve ne bo, lahko predvidevamo, da bo večina njih nadaljevala študij na drugi stopnji, kar pa pomeni, da bomo pač dobili namesto še več nezaposlenih diplomantov nezaposlene magistre.

Zelo pereč problem je tudi nezanimanje študentov za naravoslovne študije, ki imajo podporo v gospodarstvu in enormno zanimanje za družbene in humanistične študije, kjer se kasneje soočajo z velikimi težavami pri zaposlitvi. Ena od teh rešitev bi bila usmerjan vpis na univerzo. Za pomanjkljiv vpis na naravoslovne študije niso krivi študentje, temveč se tukaj vidi nesposobnost nekaterih fakultet prikazati študij kot zanimiv in tako pritegniti študente k vpisu. Z vidika javnega financiranja bi bila potrebna diferenciacija med tehniškimi in naravoslovnimi znanostmi po eni strani, ter družboslovjem in humanistiko na drugi strani. Rešitev vidim v aktivni štipendijski politiki države, ki bi v enaki meri štipendirala tako naravoslovne kot družboslovne študijske programe, prav tako pa bi podjetja še dodatno, v skladu s svojimi potrebami, štipendirala nekatere študijske programe.

Dejstvo je tudi, da razvojna konkurenčnost ne prestanto pada, ta pa je pogoj za ustvarjanje novih delovnih mest. Problem Slovenije je, da razvojno zaostaja za EU. Zanja je značilna nepovezanost dveh ločenih in žal nepovezanih raziskovalno razvojnih blokov: državnega z univerzami in inštituti in podjetniškega. Prvi je financiran s strani države, drugi pa to počne sam. Med seboj so povezni zgolj obrobno z posameznimi skupnimi projekti, kar je popolnoma v nasprotju z razvojno prakso najuspešnejših v EU. Slovenija namenja za raziskave in razvoj zgolj 1,5 % BDP, visoko razvite družbe pa med 2,5 in 3,5 % BDP. Slovenija bi morala ta svoj delež občutno povečati. Nujna pa je tudi vzpostavitev stalnega sodelovanja med inštituti, univerzami in podjetništvom.

Pri zaključku obravnavane teme potrjujem prvi del hipoteze, da Slovenija uresničuje načela Bolonjske deklaracije v izobraževalnem sistemu RS in je na dobri poti k skupnemu evropskemu visokošolskemu prostoru, prav tako pa potrjujem drugi del hipoteze, da reforma slovenskega sistema izobraževanja, v sedanjih pogojih, ne bo pripomogla k večji zaposljivosti diplomantov v RS. Slovensko gospodarstvo še nekaj časa ne bo sposobno ustvariti delovnih mest za nove prvostopenjske diplomante, prav tako se poraja dvom o kakovosti zgolj tri-letnega prvostopenjskega študija. Edina sprememba bo ta, da bomo nezaposlenega diplomanta dobili, namesto v šestih do sedmih letih, že v treh letih.

6. VIRI

6. 1 PRIMARNI VIRI

- A new start for the Lisbon Strategy (2000): http://europa.eu.int/growthandjobs/index_en.htm, 15. 2. 2005.
- Berlinske komunike (2003): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Berlin_komunike_slo.pdf, 5. 3. 2005.
- Bolonjska deklaracija (1999): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjska_proces/Bolonjska_deklaracija_slo.pdf, 17. 3. 2005).
- Bologna Process Committee – definitions. <http://www.esib.org/BPC/intro/definitions.html>, 21. 2. 2005.
- Bologna process. National reports 2004-2005. Slovenia: http://www.bologna-bergen2005.no/EN/national_impl/00_Nat-rep-05/National_Reports-Slovenia_050114.pdf, 22. 5. 2005.
- Ceepus: <http://www.ljudmila.org/srce/ceepus.html>, 15. 4. 2005.
- EU (2000): Memorandum o vseživljenskem učenju. <http://linux.acs.si/memorandum/memorandum.doc>, 17. 4. 2005.
- Council of European Union (2002): Detailed work programme on the follow-up of the objectives of educational and training systems in Europe. http://europa.eu.int/information_society/topics/citizens/accessibility/web/wai_2002/ces_opinion_web_wai_2002/a_documents/ces_opinion_web_wai_2002_en.pdf, 15. 4. 2004.
- European Commission. ECTS. What is ECTS? http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/ects_en.html, 20. 4. 2005.
- European Commission. Tempus. http://europa.eu.int/comm/education/programmes/tempus/index_en.html, 15. 4. 2005.
- Implementation of the Bologna Declaration Principles in the Republic of Slovenia: <http://www.esib.org/BPC/Countries/slovenia/Slovenia.pdf>, 25. 3. 2005.
- Magna Charta Universitatum (1988): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/MAGNA_CHARTA_UNIVERSITATUM_1988.doc, 18. 3. 2005.
- Merila za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov: Uradni list RS št. 101/2004.

Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS: Uradni list RS št. 124/04.

Merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela: Uradni list RS št. 124/04.

Nacionalni program visokega šolstva RS (2002): <http://www.studentska-org.si>, 21. 2. 2005 oziroma Uradni list RS št. 20/02.

Praški komuniké (2001): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/praski_komunike_slo.pdf, 5. 2. 2005.

Salamanca convention (2001): http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/salamanca_convention.pdf, 17. 7. 2004.

Socrates: http://eic.pcmg.si/sl/socrates.asp?id_tip1=41, 15. 4. 2005.

Sorbonska deklaracija (1998): http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolsto/Bolonjski_proces/SORBONNE_DECLARATION.PDF, 20. 3. 2005).

Student Göteborg declaration (2001): <http://www.esib.org>, 12. 3. 2005.

ŠOU (2003): Elaborat k vzpostavitvi neodvisne nacionalne agencije za spremljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskega procesa v Republiki Sloveniji. <http://www.kss-loka.si:81/sos/files/elaborat.pdf>, 17. 5. 2004.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2002): Slovenija je v novem desetletju: Trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – SGRS 2001 - 2006. V publikaciji Slovenija in EU, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 157-196.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2005): Strategija razvoja Slovenije (razvojna vizija in prioritete): [http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-04.nsf/95a060466ce5cf01c1256ef4005ecbc2/0928a6565b033915c125701a00485048/\\$FILE/SRS-odborajunij2005.doc](http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-04.nsf/95a060466ce5cf01c1256ef4005ecbc2/0928a6565b033915c125701a00485048/$FILE/SRS-odborajunij2005.doc), 20. 6. 2005.

Uredba o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov: Uradni list RS št. 134/03.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-A): Uradni list RS št. 99/99.

Zakon o dopolnitvi Zakona o visokem šolstvu (ZViS-B): Uradni list RS št. 64/01.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-C): Uradni list RS št. 100/03.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-D): Uradni list RS št. 63/04.

Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih (ZSZN): Uradni list RS št. 47/98.

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI): Uradni list RS št. 12/96

Zakon o priznanju in vrednotenju izobraževanja – ZPVI: Uradni list RS št. 73/04.

Zakon o visokem šolstvu RS (1993): Uradni list RS št. 67/93.

Zakon o višjem strokovnem izobraževanju (ZVSI): Uradni list RS št. 86/04

6. 2 SEKUNDARNI VIRI

Bandur, Simona: Postopek nostrifikacije spričeval je predolg. Časopis Delo, 16. 9. 2003.

Bučar, Maja, Stare, Metka (2001): Izzivi prehoda v informacijsko družbo. Naše gospodarstvo, letnik 48, številka 1-2, str. 1-9.

Clark, Nick (2003): Slovenia (Legal Framework). World education News and Reviews.

<http://www.wes.org/ewenr/03Nov/PFSlovenia.htm>, 12.6.2004.

Drozg, Ingrid: Bolonjska deklaracija. Časopis Žurnal, 22. 4. 2005.

Drucker, Peter.F. (1993): Post-capitalist society, Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.

Einem, Casper, Zgaga Pavel (1999): Evropski visokošolski prostor. Vestnik UL 7/1999: 12-3.

Grah, Mitja: Nobelovca bi lahko zaposlili le skozi luknjo v sistemu. Časopis Delo, 30. 10. 2003.

Jaklič, Marko: Izobraževanje tudi ob nedeljah. Časopis Delo, 18. 10. 2003.

Jaklič, Zagoršek, Brecl, Del Fabro, Jeras, Ribič (2002): Benchmarking držav: Primerjava konkurenčnosti Irske, Finske in Slovenije. V: Ackerman,G., Prašnikar, Janez: Primerjamo se z najboljšimi. Časnik finance d.o.o., Ljubljana, str. 233-265.

Jambrek, Peter: Pravica do različnosti bi bila v tem primeru pravica do izločitve. Časopis Delo, 26. 5. 2003.

Kalin Golob, Monika (2004): Kredit ali kaj drugega? Vestnik Univerze v Ljubljani 35 (1-3/2004):4.

Kontler Salamon, Jasna: Univerze dobile varuško. Časopis Delo, 23. 9. 2001.

Kontler Salamon, Jasna: O bolonjskih spremembah ni več treba razpravljati. Časopis Delo, 18. 4. 2005.

Kontler Salamon, Jasna: Kako so v Pragi ministri popustili študentom. Časopis Delo, 28. 5. 2001.

Kontler Salamon, Jasna: Bo veliko soglasje zdržalo do novega srečanja v maju 2005? Časopis Delo, 1. 10. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Študij po dogovoru v Evropi. Časopis Delo, 21. 5. 2001.

Kontler Salamon, Jasna: Navdušenje nad uresničevanjem sklepov bolonjske deklaracije na univerzah plahni. Časopis Delo, 23. 6. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Strah pred bolonjskim procesom. Časopis Delo, 6. 6. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Slovensko šolstvo na pravi poti. Časopis Delo, 9. 9. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Večinska podpora spremembam. Časopis Delo, 27. 10. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Slovenski rektorji so proti amerikanizaciji univerz. Časopis Delo, 27. 5. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Evropski izzivi našim univerzam. Časopis Delo, 3. 5. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Motijo spremembe. Časopis Delo, 1. 3. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: S premislekom, a brez oklevanja. Časopis Delo, 17. 10. 2003.

Kontler Salamon, Jasna: Le kozmetična ali resnična prenova? Časopis Delo 31. 1. 2005.

Kontler Salamon, Jasna: Stara imena skrivajo nove vsebine. Časopis Delo, 18. 3. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Ritem nam narekuje bolonjski proces, Časopis Delo, 3. 5. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Nisem prerok, vendar upam, da bosta visoko šolstvo in znanost imela podporo te vlade. Časopis Delo, 13. 1. 2005.

Kontler Salamon, Jasna: Študentje zahtevajo boljši študij. Časopis Delo, 6. 6. 2002.

Kontler Salamon, Jasna: Zgled za resen družbeni premislek, Časopis Delo. 23. 10. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Kako na univerzi preživeti leto reformnih pretresov. Časopis Delo, 5. 4. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Čakajoč na bolonjsko reformo, Časopis Delo, 2. 10. 2004.

Kontler Salamon, Jasna: Na lovu za študenti, Časopis Delo, 12. 04. 2005.

Kontler Salamon, Jasna: Šolnine so lahko tudi bumerang. Časopis Delo, 5. 1. 2004.

Leban, Ivan: Že spet reforma visokega šolstva? Časopis Delo, 4. 9. 2003.

Majerhold, Katarina, Pezdir, Rado (2003): Ali univerza potrebuje socialno okolje.

Mali, Franc (2002): Razvoj moderne znanosti: socialni mehanizmi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (Knjižna zbirka teorija in praksa).

Mencinger, Jože: Bo univerza preživela bolonjsko reformo? Časopis Delo, 4. 1. 2005.

Dr. Mihevc, Bogomir: Ali si pri popravljanju visokošolske zakonodaje lahko pomagamo z Magno Charto? <http://www.uni-lj.si/Objave/Vestnik/3,4-99/razno2.asp>, 20. 3. 2004.

Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in tehnologijo: Kaj je bolonjski proces? Kako se je začelo in kako proces poteka? <http://www.mvzt.gov.si/index.php>, 20. 4. 2005.

Pogačnik, Andrej: Zakaj se je Evropa odločila za bolonjsko shemo študija. Časopis Delo, 18. 10. 2004.

Rak, Peter: Splačalo se bo gospodarno poslovati. Časopis Delo, 4. 12. 2003.

- Rak, Peter: Slovenski rektorji so proti amerikanizaciji univerz, Časopis Delo, 27. 05. 2004.
- Rak, Peter: Kompromis ni konec pogajanj. Časopis Delo, 3. 6. 2004.
- Rak, Peter: Fakultetam proste roke. Časopis Delo, 15. 1. 2005.
- Slovenija in EU o pogajanjih in njihovih posledicah (2003): Urad Vlade RS za informiranje.
- Sočan, Lojze, Krisper, Marjan, Medica, Peter, Sočan, Borut (2004): Simulacije trajnostnega razvoja.
- Sočan, Lojze, Bučar, Maja (2004): Družbeno okolje za razvojno dohitevanje Slovenije in srednjeevropskih in baltičkih držav. V: Državni svet RS (2004): Strategije in stvarnost razvoja.
- Stanovnik, Peter (2004): Nujnost prehoda v družbo znanja s krepitvijo slovenskega raziskovalno-razvojnega sistema. V: Državni svet RS (2004): Strategije in stvarnost razvoja.
- Svetlik, Ivan, Pavlin, Samo (2004): Izobraževanje in raziskovanje za družbo znanja. V Mlinar Zdravko: Demokratizacija, profesionalizacija in odpiranje v svet. Teorija in praksa, 1-2/2004, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 199-211.
- Šuligoj, Boris: Rektorica bolonjskega procesa, prva. Časopis Delo, 29. 1. 2005.
- Študentska organizacija univerze: Bolonjski proces. Vsebina reforme. <http://www.studentska-org.si/>, 7. 3. 2005.
- Trbanc, Martina, Verša, Dorotea (2002): Zaposlovanje mladih. V: Preželj, Branka, Svetlik, Ivan, Glazer, Jože, Kajzer, Alenka, Trbanc, Martina: Politika zaposlovanja. Knjižna zbirka politični procesi in inštitucije, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 337-69.
- Videmšek, Boštjan: Kupiš, kolikor jih rabiš, in to po najnižji ceni, Časopis Delo, 30. 4. 2004.
- Zgaga, Pavel (2004): Bolonjski proces. Center za študij edukacijskih politik.
- Zgaga, Pavel (2003): Bolonjski proces in nacionalna visokošolska strategija. Vestnik UL, 34 (8-11/2003).